

Den bedste vej er middelvejen

Et bryllupsdigt af Ambrosius Stub

Af Erik Sjøberg

Det er velkendt, at Ambrosius Stub har digtet i flere forskellige genrer. At han også har givet sig af med at skrive lejlighedsdigte, fremgår af det fjerde digt i Erik Kromans tekstkritiske udgave af Stubs digte: *Brude-Værs til Msr. Johann Klugh, og Jfr. Johanne Ehrenreich, den 1ste Maj 1733*.¹ Som en slags bryllupsdigt kan man måske også betragte digt nr. 21 hos Kroman fra 1738, der nok i overskriften kaldes *Ægteskabs Seddel* (: vielsesattest), men også *Brude-Værs*. Digtet er underskrevet af Stub, som selv deltog i brylluppet. Foruden drikkeviser har Ambrosius Stub sikkert skrevet en del lejlighedsdigte i sin studietid i København i årene 1725-34 (?). Brudeverset fra 1733 stammer fra slutningen af denne periode i hans liv, og det er om dette digt, det følgende kommer til at dreje sig. Bryllupsdigtet lyder sådan i Erik Kromans udgave:

- Endog til Brude-Seng er Middel-Veien sikker,
 Den fører glat forbi de skiulte Stød og Strikker,
 Den gaaer saa lige frem til fælleds nøysom Stand,
 Ja gjør af skiønsom Karl en ret lyksalig Mand.
- ⁵ Den blinde Lyst gaaer vild paa to Slags vrang Veie,
 Den løber uden om den kiære Velstands Eie;
 Blant dem, der for dum Tid gik ud paa Frieri,
 Har den, der vel kom hiem, kun været een af ti.
 En fik en Stads-Møe hiem, hans Lehn-Stoel blev en Trone,
- ¹⁰ Der sad hans Huus-Prindses med kostbar Kniplings Krone,
 Hans Theeskee blev et Spiir, hvormed den Eenevolds-Brud
 Først viste Guld og Gods, og siden Manden ud.
 En Anden fik en Soc, som bar et snavset Smykke,
 Et Flette-Baand af Guld, en Krands af skiden Lykke,
- ¹⁵ Hans Huus blev Svine-Stie, fordi den Brud han fik,
 Utoet selv hver Dag med Lyst i Skarnet gik.
 Den Tredie fik en stolt saa strunk, som store Casse,
 Hun paastod Rang og Sted blandt dem i første Klasse;
 Her saae Astronomi en Himmel ganske ny,

- 20 Hvor Konen var en Soel, men Manden blev en Sky.
Den Fierde fik en Gaas, og den var intet bedre,
End en af dem, der gaac med bare Duun og Fiedre,
 Omsider nød hun dog en Kones Rang og Ret,
 Alene for hun gik med Axel-Skerv og Set.
- 25 Den Femte fik en skrap, en kiæbestærk Heltinde,
Hun førde Ordkrig tit og kunde altid vinde,
 Hun hængde Manden strax en Taske-Laas for Mund,
 Saa tit hun raabte høyt: hold Fløs din dumme Hund!
Den Siette fik en Blok foruden Maal og Mæle,
- 30 Hun lod ei nogen Tyv sit Hiertes Mening stiale,
 Hun lod vel Manden see hun rørte Laar og Been,
 Men andre tænkte vist, hun var af Stok og Steen.
Den Syvende han fik kun Øret af en Pige,
Hun lod sig alle Ting af alle Sladderer sig,
- 35 Hun hørde hvad der laae paa Naboe-Kones Fad,
 Men glemte midlertid at lave selv sin Mad.
Den Ottende han fik en Kræsen opfød Lisgen,
Hun fandt ei Smag i Snak, men i sin lekkre Bisgen,
 Paa rare Retter Mad gik hver Dags Gierning ud,
- 40 Til Mandens heele Pung var krøben i hans Brud.
Den Niende han fik saa sinderig en Qvinde,
Hun havde sexten Sind, og sexten Siæle inde,
 Nu stod hun i sin Stads, nu laae hun ned i Skarn,
 Nu var hun alt for klog, nu var hun som et Barn.
- 45 Nu sprang hun galt omkring, nu sad hun som en Stytte,
Nu gav hun ingen Mad, nu Kræs til ingen Nytte;
 Saa blev hun hver Minut en Fløi for hver Slags Vind,
 Et Uroe i sin Siæl et Veir-Glas i sit Sind.
Men søde Jomfrue-Flok! her bør slet ikke tænkes,
- 50 At Egte-Pigers Roes ved slige Udskud krænkes;
 Her lastes ingen god, her vises kun hvori
 En Frier for dum Tid gik vild paa mangel Sti.
Det jevne Middel-Spor kan kaldes Dydens eget,
Man treffer uden om forlidet og formeget;
- 55 Vor Brudgom spurgde Vei, han saac sig net i Speil,
 Saa fandt han saadan en, hvoraf de Ni gik feil.
Gid hver nødtørfdig Karl maa faae saa fix en Pige,
Og hver elskværdig Møe saa kiæk en Mand tillige,

Gid Brude-Parret naae sit Haab i kiærlig Favn,
 60 Det ønskes af en Ven i Kongens Kiøbenhavn.

En af de første forskere, der har kommenteret dette bryllupsdigt i nyere tid, er Holberg-forskeren Th. A. Müller. I 1927 gjorde han i en afhandling om Ambrosius Stub opmærksom på, at der kunne høres genklange af Holbergs skæmtedigte i brudeverset fra 1733 og i et klientdigt til Poul Løvenørn.² Den formentlige påvirkning fra Holberg vendte Müller tilbage til ved flere senere lejligheder. Da jeg i det følgende vil komme ind på spørgsmålet om bryllupsdigtets forhold til Holbergs digtning, skal jeg se nærmere på Th. A. Müllers forskellige bidrag i forbindelse hermed.

Den forsker, der mest udførligt har skrevet om Stubs brudevers, er Hans Brix. Hans analyse af digtet finder man i monografien om Ambrosius Stub fra 1960.³ Her omtales det tres linier lange digt lidt overraskende i et kapitel, der bærer overskriften »Epigrammer og andre smaa-vers«. Brix betvivler bryllupsdigtets autenti:

Digtet er *maaske* ikke skrevet af Ambrosius Stub, der er noget, som taler imod, men andet som taler for. I hvert fald burde det næppe være placeret mellem Stubs digte, men bagi, mellem noterne.

Der er lidt af en selvmodsigelse i disse ord: efter det kategoriske udtryk *i hvert fald* følger det forsigtige ord *næppe*. Hans Brix synes fra første færd at være i vildrede med, hvad han skal mene om digtets forhold til Ambrosius Stub. Det er Frederik Barfod, der 1848-52 udgav Stubs samlede digte, forf. sigter til med sin kritiske bemærkning om digtets placering i digtsamlingen.

Brudeverset blev første gang trykt i Christian Stubs *Anhang til Ambrosii Stubs Poetiske Tanker*, Odense 1782. Barfods efterfølger som udgiver af Stubs digte, Erik Kroman, har ikke tvivlet på, at digtet er skrevet af Stub og som nævnt anbragt det som nr. 4 mellem Stubs ungdomsdigte. Brix beholder her for sig selv, hvad han mener, det er, der taler for og imod Stub som dets ophavsmand.

Hans Brix slutter ud fra digtets datering, at det må have foreligget trykt i 1733. Det er nok en lidt for dristig slutning – det ovenfor nævnte brudevers fra 1738, der også er dateret, findes kun på tryk i Christian Stubs udgave af faderens digte fra 1780. Derimod har forf. sikkert ret i, at bryllupsdigtet fra 1733 er et bestilt og betalt lejlighedsdigt, og ligeledes i, at Stub næppe har kendt brudeparret særlig godt – det tyder indhol-

det på. Men om man uden videre kan gå ud fra, at Stub »har skrevet *en mængde* lejlighedsdigte« i sin studietid, er nok mere tvivlsomt (fremhævelsen er min).

Efter disse indledende bemærkninger tager Brix fat på en analyse af digtet. Forf.s tekstgrundlag er Frederik Barfods aftryk af bryllupsdigtet. I denne version er digtet opdelt i femten strofer med fire vers i hver strofe; i Kromans udgave er det ikke delt i strofer. En undersøgelse af Christian Stubs *Anhang* fra 1782 viser, at Erik Kroman – som det var at vente – har aftrykt brudeverset, som det står i denne digtsamling: uden opdeling i strofer, men med indrykning af hvert andet liniepar.⁴ Det er altså Frederik Barfod, som måske af æstetiske grunde, men uberettiget har opdelt digtet i femten strofer. I det følgende vil jeg benytte Kromans tekst, dog med linietal, der ikke tager hensyn til digtets overskrift, men henviser til stroferne i Barfods nu forældede udgave, hvor det skønnes nødvendigt. Når der citeres fra Hans Brix' fremstilling, skal man være opmærksom på, at Brix bruger ordet *vers* for *strofe*.

Hans Brix lægger ud med en fortolkning af digtets hovedstykke, vers 9-48 (strofe 3-12):

Af ti piger, siger poeten, har de ni plads uden for den gyldne middelvej. Han deler dem par om par, en paa hver side, i alt fire par + en overskydende. De fire par har enten alt for meget eller ogsaa alt for lidet, og er derfor uegnede.

Bortset fra, at digtet ikke drejer sig om pigers placering i forhold til den gyldne middelvej, men om frieres valg af vej til ægteskabet, er det en rigtig iagttagelse. Derefter fortsætter forf.:

Den niende staar ene; hun kan ikke faa unge Madam Klugh til pendant, da denne er idealfiguren, nr. 10 og ufejlbarlig. Men nr. 9 har seksten sind og sjæle og kræver to vers til sin uendelige omskiftelighed.

Det har ikke været digterens mening, at brud nr. 9 skulle have en pendant – hvordan skulle en sådan kvinde også være? Den niende brud er den centrale figur, den værste af alle de slemme kvinder. Det er ikke på grund af sin uendelige omskiftelighed, at hun kræver hele otte vers (to strofer), men fordi denne brud på skift skal have de otte første brudes sind eller sjæle:

Nu stod hun i sin Stads (v. 43, st. 11) = brud nr. 1,
 Nu laae hun ned i Skarn = brud nr. 2,
 Nu var hun alt for klog (v. 44, st. 11) = brud nr. 3,
 Nu var hun som et Barn = brud nr. 4,
 Nu sprang hun galt omkring (v. 45, st. 12) = brud nr. 5,
 Nu sad hun som en Stytte = brud nr. 6,
 Nu gav hun ingen Mad (v. 46, st. 12) = brud nr. 7,
 Nu Kræs til ingen Nytte = brud nr. 8.

Brud nr. 1 er den majestætiske og herskesyge kvinde; hendes modsætning, brud nr. 2, er, hvad man populært kalder et svin. Den hovmodige brud nr. 3 har en honnet ambition; hendes modpart, brud nr. 4, er en ignorant, hun er »dum som en gås«. Den femte brud er en dominerende rappenskralde, som over for sig har brud nr. 6, der er stille, stiv og stum. Brud nr. 7 er en sladdertaske og en forsømmelig husmoder, der som sin modpart har brud nr. 8, der er en kræsenmund, som kun går op i dyr og lækker mad.

Hver af disse otte kvindetyper beskrives i fire vers (en strofe), nemlig vers 9-48 (strofe 3-10). Når digterens plan nu er den, at den niende brud på skift skal opføre sig som en af disse otte kvinder, må han nødvendigvis ofre mindst otte vers (to strofer) på hende: to vers til at præsentere damen, otte halvvers til at beskrive hendes skiftende sind og et par afsluttende verslinier til at give en sammenfattende karakteristik af hendes evindelige omskiftelighed.

Om denne brud siges det i vers 42, at hun »havde sexten Sind, og sexten Siæle inde«. Digteren har altså begrænset sig til at skildre halvdelen af disse; men det kunne han også roligt gøre, for i datiden brugtes talordet *seksten* som en ubestemt angivelse af et ret stort antal.⁵ Systematisk opbygget og elegant udført er denne suite af kvindeportrætter, skrevet halvt i spøg, halvt i alvor.

Hans Brix finder, at det er »et snildt arrangement, der lader middelpladsen tone op i skønt lysskær«, og så har han endda kun fået øje på halvdelen af det snilde arrangement. Forf. har yderligere denne kommentar til digtets hovedstykke: »Motivet bestandighed i ubestandighed er velkendt fra Holberg, ogsaa i skæmte digtene, og fra andre satirikere omkring 1700«. Bemærkningen om Holberg og hans skæmte digte er nok inspireret af Th. A. Müllers ovenfor nævnte afhandlinger – i sin indledning til og flere steder i Stubmonografien omtaler forf. Müllers arbejder om Ambrosius Stub. Brix har ikke følt sig foranlediget til at undersøge

spørgsmålet om en eventuel påvirkning fra Holberg eller andre satirikere nærmere.

»Første og sidste vers er lagt saaledes til rette, at man deri finder en udmærket indramning«, skriver Hans Brix videre. Her får digteren uførtjent ros: første og sidste strofe har intet til fælles. De fire første vers (strofe 1) beskriver middelvejen som det ideelle valg for en frier, de fire sidste (strofe 15) står ganske isoleret i forhold til digtets egentlige indhold. I dem tales der ikke om veje til ægteskabet, de indeholder tre ønsker: et for fremtidige friere, et for jomfruer, der skal giftes, og et for dagens brudepar. I digtets allersidste vers nævnes den ven af brudeparret, der fremsætter ønskerne.

Brix fortsætter: »Første vers angiver tankegangen i bryllupsdigtets struktur. Det gælder om for en frier at finde *aurea mediocritas*, en fornuftig ægtefælle«. Det sidste er sandt nok; men vers 1-4 (strofe 1) angiver ikke »tankegangen i bryllupsdigtets struktur«, idet de udelukkende drejer sig om en friers ene mulighed, nemlig at følge den gyldne middelvej. Først når man også har læst vers 5-8 (strofe 2), kan man danne sig en forestilling om digtets indhold og komposition. I disse vers lader digteren os vide, at der ved siden af middelvejen findes flere slags gale veje. Digtet vil altså komme til at handle om den betydningsfulde modsætning mellem det kloge og det ufornuftige valg af vej til »Brude-Seng«. De otte første vers (strofe 1 og 2) hører sammen, de foregriber digtets forløb og forbereder os på, at det meste af indholdet vil komme til at dreje sig om det store flertal af friere, der ikke fulgte middelvejen og derfor kom galt af sted – for af friere har »den, der vel kom hjem, kun været een af ti« (vers 8).

Efter at have repeteret, hvad han tidligere har sagt om de ni dårlige »koneemner«, skildret i versene 9-48 (strofe 3-12), skriver Hans Brix: »Disse efterfølges af brudens vers, hun gaar paa den sikre vej mellem de beskrevne afgrunde«. Det er en misforståelse. Versene 49-52 (strofe 13) kan ikke med nogen ret kaldes »brudens vers«, de har intet med bruden at gøre. I disse vers henvender digteren sig til de unge, ugifte piger blandt bryllupsgæsterne, den »søde Jomfrue-Flok«. Der står heller ikke noget i disse vers om, at bruden eller nogen anden kvinde »gaar paa den sikre vej«. Af gode grunde – for digtet handler jo om bejleres valg af vej, ikke om jomfruers.

Den sidste del af Brix' analyse skal citeres i sin sammenhæng, da den umiddelbart kan være lidt svær at forstå:

Sidste vers fører os til den aktuelle situation. Digteren elsker stavrim, de virker her paatrængende. Men i sidste vers fanges den opmærksomes øje:

Gid hver nødtørftig Karl maa faae saa fix en Pige,
 Og hver elskværdig Møe saa kiæk en Mand tillige!
 Gid Brude-Parret naae sit Haab i kiærlig Favn!
 Det ønskes af en Ven i Kongens Kiøbenhavn.

Her er den regerende konsonant *k*, det minder om brudgommens navn *Klugh*, og stavrimene toner godt sammen. Det er diskret og fikst gjort.

Der kan vist ikke være tvivl om, at det er to forskellige (barfodske) strofer – hos Kroman vers 53-60 – forf. her kommenterer, den næstsidste og den sidste, selv om han kalder dem begge for »sidste vers«. Der er jo otte vers (to strofer) tilbage i digtet. Når Hans Brix konstaterer, at den strofe, der altså er den næstsidste, »fører os til den aktuelle situation« (dvs. bryllupsfesten), så tager han fejl. Som ovenfor vist er dette allerede sket i vers 49-52 (strofe 13), idet digteren her henvender sig til de giftefærdige kvindelige bryllupsgæster. Vers 53-56 (den næstsidste strofe) røber intet om digterens forkærlighed for stavrim; her er nemlig ingen stavrim. Det er derfor urimeligt at laste ham for ligefrem påtrængende stavrim. Mere opmærksomt har Brix – som han også selv siger – læst vers 57-60 (strofe 15), hvis stavrim han med rette roser.

Efter at have afsluttet sin analyse af digtet vender Hans Brix tilbage til det spørgsmål, som han rejste, men lod stå ubesvaret i kapitlets indledning: om brudeverset er skrevet af Ambrosius Stub, eller om det snarere må tilskrives en af de »andre dygtige versmagere i staden, som tjente (til) brødet med deres pen«. Forf. nævner nu noget af det, der måske kan have fået ham til at tvivle på, at digtet er af Stub:

Og der er visse svage træk – saaledes naar digteren om brudgommen siger, at »han saae sig net i Speil«. Det skal betyde, at han klart overskuer situationen og tager (ved) lære af de andres store fortræd. Men billedet er ikke selv net og klart. De enkelte karakteristikkere af kvindernes skrøbeligheder er noget ubehjælpssomme og savner elegans. Men Stub var først i sin vorden ved den tid, dette digt blev skrevet.

I vers 55 og 56 (strofe 14) står der: »Vor Brudgom spurgde Vei, han saae sig net i Speil,/Saa fandt han saadan en, hvoraf de Ni gik feil«. At brudgommen spurgte om vej, må i denne sammenhæng betyde, at han rådspurgte erfarne, lykkeligt gifte personer om den rette vej til »Brude-Seng« – og fik anbefalet middelvejen, som nævnes lige forinden i vers 53-54. At brudgommen også »saae sig net i Speil«, betyder, at han klogt stillede sig de uheldige friere for øjnene som et advarende *eksempel*. Brudgommen tog altså ved lære af både de kloge og de uforstandige friere. Begge billedlige udtryk forekommer velvalgte i et digt, der netop drejer sig om valget mellem flere forskellige veje til ægteskabet, og hvis indhold hovedsageligt består af eksempler på de fatale følger af at vælge en forkert vej. Spejl-billedet bruges ofte af Holberg, også med formuleringen at »see sig i Speyl«. ⁶ Det har utvivlsomt været et almindeligt udtryk i datiden, nærmest en død metafor.

Hovedstykket om de ni dårlige brude kaldte Hans Brix tidligere »et snildt arrangement«, nu finder han, at de enkelte kvindekaraktistikker er »noget ubehjælpsomme« og uden »elegans«. Forf. argumenterer ikke for sin negative vurdering af brudesuiten, der ikke forekommer mig at være rimelig. Lidt overraskende slutter Brix sin omtale af »svage træk« ved digtet med at antyde, at det måske alligevel er skrevet af Stub, men blot er et begynderarbejde med visse mangler. Forf. glemmer her, at han tidligere har antaget, at Stub har skrevet »en mængde lejlighedsdigte« i sin studietid. Hans Brix' konklusion på analysen bliver denne:

Ved nøje kritisk gennemgang ender jeg ved den opfattelse, at bryllupsdigtet dog sikkert er skrevet af Ambrosius Stub. Jeg nævner det negative indicium, at digtets forfatter ikke har ladet sig friste af navnesymbolikken, som laa løkkende nær. Brudgommen hed *Johann* og bruden *Johanne*, og efternavnene lokker endnu stærkere – *Klugh* og *Ehrenreich*, her laa fristende motiver, men de er ikke benyttet.

Læseren må på sin side konstatere, at Brix stadig har svært ved at finde ud af, hvad han egentlig skal mene om Stubs forhold til digtet. I hele monografiens afsnit om brudeverset fører forf. en løbende diskussion med sig selv om digtets autenti. I sin indledning var han så skeptisk over for brudeverset, at han ikke syntes, at det hørte hjemme blandt Stubs digte, men højst fortjente at blive placeret »bagi, mellem noterne«. Nu ender han med nærmest at mene det modsatte – men tager dog stadig forbe-

hold, hvad ordet *sikkert* og talen om det negative indicium viser. Brix' negative indicium har jeg svært ved at tage alvorligt. Det er jo ikke givet, at det, der set igennem Brix' briller »laa lokkende nær«, lokkede »endnu stærkere« og udgjorde »fristende motiver«, tog sig ud på samme måde for digteren. Han har i hvert fald valgt at skrive sit digt uden at nævne brudeparrets navne i selve digtet, endsige at benytte dem som lyriske virkemidler. Når Hans Brix har haft så skarpt et blik for det, han kalder et negativt indicium i digtet, kan man godt undre sig over, at han ikke synes at have interesseret sig synderligt for forekomsten af positive indicier. Dem er der nemlig ingen mangel på, hvad jeg skal forsøge at vise i det næste afsnit.

Det vigtigste indicium for, at bryllupsdigtet er skrevet af Ambrosius Stub, er den kendsgerning, at det i sin tid blev optaget i en af hans søn, Christian Stubs, udgaver af faderens digte, det før nævnte *Anhang til Ambrosii Stubs Poetiske Tanker*, Odense 1782. I det følgende vil jeg sammenligne de tanker, forestillinger og ideer, der findes i brudeverset, og de ord og udtryk, som bruges i digtet, med Stubs digte for at komme til klarhed over, hvordan bryllupsdigtet forholder sig til Stubs digte.

I digtets første linie præsenteres vi for det, jeg her kalder vej-billedet: »Endog til Brude-Seng er Middel-Veien sikker«. I et digt til en kvinde, sandsynligvis Mette Cathrine Schousboe, Stubs senere hustru, lyder et af de mange gode råd, digteren giver hende: »Men lad ey Tanker Tøy-len faae!/At du ey skal fra Banen gaae« (Stub, I, s. 93). Hele Stubs smukke digt *Er mit Hiem end ey saa nær* om adskillelsen fra og håbet om genforeningen med hustruen Mette Cathrine er bygget op over vej-metaforen. I digtets første strofe forsikrer Ambrosius Stub »At min Vey ey falder lang«. I anden strofe er han i tankerne allerede på vej tilbage til sit hjem:

Møder mig en hastig Vind
 Et Slags Blæst blev aldrig ved;
 Træffer Slud og Hagel ind,
 Kule-Veyr gaaer over med;
 Ligger Ormen for min Taae,
 Fra hans Leye vil jeg gaac.
 Skal min Fod end tørne
 Midt paa Steen og Tjørne,
 Maalet bliver, bliver dog at naae. (Stub, I, s. 114 f.)

Alle de omstændigheder, der kan gøre det svært for digteren at blive genforenet med sin kone og sine børn – og det er først og fremmest mangelen på et sikkert levebrød – konkretiseres her som fysiske forhindringer på en vandringsmands vej. *Middelvejen* er et ord, som ikke forekommer i nogen af Stubs digte; men i vers 55 i bryllupsdigtet kaldes middelvejen også dydens vej: »Det jevne Middel-Spor kan kaldes Dydens eget«. Om den personificerede dyd og dens vej digter Stub således i en arie:

Sec, Dyden agtes ey,
Den sig i Armod klæder,
Frimodig dog fremtræder,
Og gaacr sin lige Vey. (Stub, 1, s. 106)

Formuleringen i det sidste vers minder meget om bryllupsdigtets tredje verslinje, der beskriver middelvejen sådan: »Den gaaer saa lige frem til fælleds nøysom Stand«. I et digt, som Stub skrev i anledning af officeren og statsmanden Poul Vendelbo Løvenørns død og bisættelse i 1740, hedder det om den afdøde: »Han gik den rette Vei, han blæste af at hinke« (Stub, 1, s. 129). Også i et andet sørgedigt fra samme år bruger Stub vej-billedet, nemlig i beskrivelsen af Adolphine Rostgaard, der døde i barselseng efter at have født en dødfødt pige:

Hun flytted ey sin Fod et Fied paa Tidens Banc,
Hun gik jo caut (: *forsigtigt*) forbi hver gængse Verdens Vanc:
Men hvo vil undre paa Hun gik saa varlig frem,
Den Stund Hun søgte just et ubesmittet Hiem? (Stub, 1, s. 136)

Til vej-metaforen i brudeverset hører også de farer og forhindringer, der truer den vejfarende, »de skiulte Stød og Strikker«, dvs. stubbe og fælder eller snarer (vers 2). Den slags ubchagelige overraskelser omtales – som allerede antydnet – også i Ambrosius Stubs digte. Om dyden hedder det således i et af dem, at den klarer sig »Skiønt Verden Stød den volder,/Og steen er paa dens Vey« (Stub, 1, s. 106), og i sørgedigtet over Adolphine Rostgaard skriver digteren om hendes mand, Christian Stockfleth: »Hand frygted alt, som een, der forveys kunde spaae./At store Steen og Stød i Veyen for ham laae« (Stub, 1, s. 137). Ja, om hele jordelivet som en møjsommelig vandring mod et himmelsk hvilested digter Stub i en af sine arier:

Vel an, endskiønt jeg skal
Ved Trængsel uden Tal
Igiennem Verden med et taaligt Sind;
Jeg seer dog Jesu Spor
Til Himlen lagt mig for;
Jeg gaaer i det til Himlen og derind,
Er Stien end trang,
Besværlig og lang,
Besat, belagt med Torn og Steen,
Dog veed jeg, min foed
Faacr Hvile og Boed
For all sin Møye, Bræk og Mecn. (Stub, 2, s. 86)

Om middeelvejen siges det i bryllupsdigtet (vers 3-4), at den fører frem til »fælleds nøysom Stand« og gør en »skiønsom Karl« til en lykkelig mand. Nøjsomhed er en af de dyder, som Ambrosius Stub ikke kan blive træt af at lovprise. Sådan gør han det i første strofe af en arie:

Som en nøysom jeg foragter
Lykken selv og aldrig tragter
Efter meer end daglig Brød;
Nøysomhed kan eene gielde,
Meer end Rigdom, Lyst og Vælde
Nøysomhed har ingen Nød. (Stub, 1, s. 112)

Ordene *skiønsom* (: forstandig, klogt dømmende) og *Skiønsomhed* (: dømmekraft, forstand) bruger Stub i flere digte. Netop om nødvendigheden af at bruge forstanden, når man går på frieri, udtrykker han sig meget klart i linier som disse:

Mand, Mand, Mand,
Tag Kone med Forstand
Hvor den Fierde bad god Nat
Tog den femte siælden fat
Mand, Mand, Mand,
Tag Kone med Forstand. (Stub, 2, s. 22)

Hvis en frier optræder forstandigt ved at følge middeelvejen, kan han blive »en ret lykkelig Mand«. *Lykkelig* er et ord, som Stub gerne bruger om

den mand, der har eller får en god ægtefælle. I et digt om dyden trofasthed siger den kvinde, som taler i digtet: »Jeg kuns lyksalig kalder den./Som eyer een ret trofast Ven« (Stub, 1, s. 92). (Her bemærker man, at adverbiet *ret* bruges med den forstærkende betydning *virkelig* – ganske som i brudeverset.) Om Christian Stockfleth siger Stub i det lange sørgedigt over hans hustru Adolphine Rostgaard: »At Manden kunde nu i sær lyksalig skattis,/Saa lod jo Gud ham ey een Engle-Mage fattis« (Stub, 1, s. 135).

I bryllupsdigtets næste afsnit, vers 5-8, vendes bladet: her drejer det sig nemlig om den forkerte måde at tage sig en kone på. Det gale består i at lade sig lede af den blinde lyst, fordi man da risikerer at fare vild på en af de »to Slags vrangre Veie«. De farlige veje er dem, der løber på hver sin side af middelvejen – digteren beskriver dem senere i digtet som veje, der enten fører til »forlidet« eller »formeget«. Ambrosius Stub tager afstand fra den blinde lyst med disse linier i en arie:

Jeg har kun Dyden kiær,
Den blinde Elskov driller,
Den volder Hiernen Griller,
Ja Hiertet Vee i sær. (Stub, 1, s. 100)

I en yngre arie er hans syn på kærlighed og ægteskab blevet endnu mørkere:

Forsigtighed skyer den farlige Vey,
Ja siger hver løfte-riig Kierlighed ney;
Thi Falskhed kand fængsle, med blødeste Haand
Det ærligste Hierte i haardeste Baand;
Jeg elsker ey fleer,
Jeg elsker ey meer,
I Elskov jeg tusinde Blindheder seer. (Stub, 1, s. 193)

Man bemærker, at Stub også her bruger vej-metaforen. Bag ord som de citerede må ligge personlige skuffelser. Alle kærlighedens veje finder han nu farlige at betræde. I vers 6 siger digteren, at den blinde lyst »løber uden om den kiære Velstands Eie«. Ordet *Velstand* betyder her *velfærd*, *lykkelige leveforhold*, ikke rigdom. Med den samme betydning bruges ordet i digtet om Adolphine Rostgaard: »Saa vendes Velstands Blad!« (Stub, 1, s. 142).

Brudeversets digter har valgt at berette om unge mænd, der gik på frieri i gamle dage, »fordum Tid«. I vers 7 og 8 siger han, at af dem slap kun en af ti godt fra det. Stub bruger ofte talord i sine digte: i et af de ovenfor citerede drejede det sig om tallene fire og fem; af eksempler fra andre digte kan nævnes: »Her findes Hierter nok, her findes 10 for Et«, »Tii kunde døe af det, Hun Eenc har fordøyet« og »Blev Sandhed prentet reen paa hver Forpagters Kind/Man læste tyve Slags, de nitten stiaalne ind« (Stub, 1, ss. 178, 201 og 207). Som det ses, ynder Stub at sætte to tal over for hinanden, når han bruger talord – ganske som det er gjort i brudeverset.

I vers 9-12 beskrives den første uheldige bejlers brud. Hun gjorde hans lænestol til en trone, hvor hun sad som husprinsesse med kostbar kniplingskrone og brugte mandens teske som et *Spiir* (: scepter). En satirisk parallel hertil, som ligeledes er treleddet, finder man i Stubs lange vise om de sydfynske toldforpagtere:

Nu vil hver Kudsk sin Pidsk som Scepter føre,
 Forriderne gjør Spyd af Kостейskaft.
 Lakæien vil Feldtmarskalks Titel høre. (Stub, 1, s. 208)

Den tredje frier fik en brud, der var »stolt saa strunk, som store Casse,/Hun paastod Rang og Sted blandt dem i første Klasse«. Ordet *Casse* (: kasse) brugtes i datiden med nedsættende betydning om *en svær, klodset kvinde*. Den honette ambition, der optager denne brud, har Stub et godt øje til: »Hvor mange stræber kuns at faae,/Een fattig Titel for en Penge Sum?« (Stub, 1, s. 77), og han bedyrer i en af sine arier, at

Andre maac ret gjerne være
 Meer end jeg i Agt og Ære,
 O! Hvad Hielp er Stand og Rang
 Hielm og Skiold vil intet sige;
 Thi vi bliver alle lige
 Naar vi gaaer ald Verdens Gang. (Stub, 1, s. 112)

Han »leer af al Foragt,/Af Stoltheds Trods og Magt« (Stub, 1, s. 149), og om den, der »kneiser af sin Karakter (: rang, titel),/Som han uværdig bar,/Og andre over Skuldre seer«, siger Stub, at han selv er en nar (Stub, 1, s. 98). Portrættet af den tredje brud slutter med versene: »Her saae Astronomi en Himmel ganske ny,/Hvor Konen var en Soel, men Manden

blev en Sky«. Sådanne »astronomiske« eller »meteorologiske« billeder er almindelige i stubske digte. I sørgedigtet over Poul Løvenørn er et helt afsnit præget af denne slags billedligt brugte ord og udtryk: *Stierne, Soel, tændte dette Lys, Firmament, Skyer; tindre, Stierne, Poel, og Naadestraaler fra vor Nordens høie Soel* (Stub, 1, s. 128). I det lange digt om Adolphine Rostgaards død bruges lignende billeder flere gange, fx i vers som disse: »Strax blev den første Skye paa Mandens Himmel trukket/Og Lykke-Stiernens Glands ved taaget Vanheld svekket« (Stub, 1, s. 137). Og til kronprinsen skriver Stub i 1749 i et hyldestdigt:

O Prinds! Vor Nordens Sti ... erne,
Vi seer dit Skin saa gi ... erne.
 Bliv Fædre lig
 Og Straalerig.
Paa Høyheds Firmament,
 Glæd dit Folk,
 Bliv dets Tolk,
Dets Børne-Børns Regent! (Stub, 1, s. 197)

Den syvende brud i bryllupsdigtet er en sladderhank. Sladder kender Stub naturligvis også til, men han tager sig den ikke nær, betyder han: »Jeg leer af Snik og Snak,/Af lumpen Slader-Pak« (Stub, 1, s. 148).

I slutningen af brudeverset vender digteren tilbage til middelvejen: »Det jævne Middel-Spor kan kaldes Dydens eget,/Man treffer uden om forlidet og formeget« (vers 53-54). Lovprisningen af middelvejen peger tilbage på klassikerord som Horats' *aurea mediocritas*, men bygger nok også på dansk, folkelig visdom, udtrykt i ordsprog og talemåder. Til de to citerede vers i bryllupsdigtet svarer ordsprog som disse i Peder Syvs ord-sprogssamling: »Dend beste vej er midt-imellem« og »Middel-vejen er best«, »For meget og for lidt forderver alding« og »Stundum svæng /og stundum spræng« (: *snart for lidt og snart for meget*).⁷ Middelvejen kaldes i digtet det *jævne* middelspor, men i begrebet *middelvej* ligger allerede betydningen: *at holde sig på det jævne*.⁸ Brugen af ord som *jævn* og *nøjsom* er karakteristisk for de mange digte, hvor Stub taler om sig selv. I første strofe af arien *Eet Roeligt Sinds fornøvelige Tilstand* siger han således om sig selv:

Jeg lever jævnt fornøyet foruden stoere Ting,
Min Foed er Ubemøyet og frie for høye Spring;

Ved Jorden er jeg Fød,
Ved Jorden har jeg Brød,
Alt vel og Nok, jeg nøyes, jeg nøyes til min Død. (Stub, 1, s. 87)

Dyden nøjsomhed, der fremhæves med gentagelsen i sidste vers, priser Stub som nævnt flere andre steder, bl.a. i det digt, som er citeret ovenfor side 96. Brudeversets to yderligheder, for lidt og for meget, tager digteren afstand fra med linier som disse fra to forskellige strofer i en arie: »Een Gnier Elsker Sult og Tørst,/Idet Hand elsker Penge«, »Een Fraadser som min Vederpart/Er Glad men ubeføyet,/Fordi Hand er af Svine-Art./Og sluger sig fornøyet« (Stub, 1, s. 216-17).

Ambrosius Stub er frem for alt dydens digter. I talrige digte lovpriser han dyden i almindelighed eller en bestemt, navngivet dyd som fx oprigtighed, nøjsomhed, bestandighed eller trofasthed. Dyden som sådan besynger digteren i arien *Du deylig Rosen-Knop*:

Een Skiønhed evig staaer,
Som ey for Tiden falder,
Og ey for Aar og Alder;
Men Evigheden naaer,
Een Skiønhed evig staaer;
See, Phillis! Det er Dyden. (Stub, 1, s. 103)

»Oprigtig Dyd! Din Klippe/Kand aldrig aldrig Glippe«, forkynder han i en anden arie (Stub, 1, s. 100). En af de leveregler, som Stub indprenter Mette Cathrine i et ovenfor nævnt digt, er, at hun »af de gamle Folk kan lære./Den Dyd, som gjør dig lykkelig« (Stub, 1, s. 93). Dyden overvinder endog døden: »Hvad vandt vel Døden her! thi Dyden er i Live«, hedder det i sørgedigtet over Adolphine Rostgaard (Stub, 1, s. 145). Selv en drikkeviser har digteren skrevet til dydens og en dydig dames pris. Dens første linier lyder:

I Dyder bandt min Siæl
Den staar foruden ræncke
Beständig i sin læncke
Ved troskabs faste Pæl
I Dyder bandt min Siæl
I Dyder ere Mange. (Stub, 2, s. 19)

De fire adjektiver *nødtørftig*, *fix*, *elskværdig* og *kiæk* i brudeversets sidste linier (vers 57-60) er alle ord, som forekommer i stubske digte. (Adjektivet *fix* findes derimod ikke i Holberg-ordbogen.) Brudeparrets københavnske ven ønsker, at parret må »naae sit Haab i kiærlig Favns«. De sidste linier i den første strofe af et af Stubs digte viser, at han under adskillelsen fra sin kone levede på *håbet* om deres snarlige genforening:

Haabet flytter selv min Fod,
Haabet letter Sind og Mod,
 Haabet korter Længsel,
 Haabet trodser Trængsel,
Haabet gjør min, gjør min Skiæbne god. (Stub, 1, s. 114)

Haabet om et lykkeligere liv – i form af en fast ansættelse og et sikkert udkomme – udtrykker digteren også i sidste strofe af forårsarien *Den kiedsom Vinter gik sin gang*: »Jeg tør maaskee/Vel faae at see/Min Vinter blive til en Vaar – i Aar« (Stub, 1, s. 125). I hyldestdigte til kongelige personer er det dem, der er rigernes eller folkenes håb (Stub, 1, ss. 171 og 197). I Ribe trøster den aldrende, af sygdom og fattigdom hjem søgte digter sig med håbet om frelse i en af sine gudelige arier:

Jeg i Haabet altid bliver,
 Uden Haab i Haab: Og hvad!
Naar jeg kuns i Naaden staaer
Uforsagt i hvor det gaer (Stub, 2, s. 45).

Bryllupsdigtet slutter med fremsættelsen af tre ønsker: et for hver frier, et for hver giftefærdig jomfru og et for dagens brudepar. At der udtrykkes et eller flere ønsker i slutningen af et digt, er noget, som ses i mange af Stubs digte – og i digte af alle genrer. Et klientdigt til Christian Stockfleth fra 1744 slutter med ordene: »Gid Stochfledt naae sit Maal, sin Konges Gavn og Priis!« (Stub, 1, s. 159). Til bagstavnen på et skib ved navn *Samson* digter Stub dette par vers: »Hin Samson slog paa Land en Løve, som var bister,/Gid denne slaae til Vands Misundelsens Philister«. For en ven, der fejrer sin fødselsdag med fyldte pokaler, udbringer Stub (nok også i egen interesse!) dette fromme ønske: »O! at han snese Gange faaer./Et nyt lyksaligt Aar!« (Stub, 1, s. 200). Digtet om Poul Løvenørn slutter ligesom brudeverset med et flerfoldigt ønske:

Gid Fader Christian blandt Landets kiække Børn
 Maa altid finde sin elskværdig *Løwenørn*,
 Gid han, der ene fik det store Navn at bære,
 Maa blive stor, og stor til Stammens Held og Ære.
 Han svinge sig ved Dyd til Værdighedens Top,
 Og staae, som Phoenix af sin Faders Aske op.
 (Stub, I, s. 129 f.)

Kort og fyndigt kan et trefoldigt ønske for en general udtrykkes i en drikkeskål som denne: »Hans kloge Tinding blive graae!/Hans hviide Orden blive blaae,/Hans Fiender blive sorte« (Stub, I, s. 155). Et meget personligt digt til en kvindelig velgører i Ribe afslutter digteren med dette forståelige ønske: »Gid Fromheds Engel her maa leve mange Aar!« (Stub, 2, s. 39).

I bryllupsdigtet finder man en halv snes ordpar. Nogle af dem er faste udtryk som *Maal og Mæle* og *Stok og Steen*, andre er lavet af poeten til lejligheden, fx *Axel-Skerv* og *Set og Laar* og *Been*. En optælling viser, at ordpar af begge typer bruges i samme omfang af Stub i digte af alle slags.

Brudeverset, hvis versemål er aleksandrineren, falder i tre dele: en indledning (vers 1-8), hovedstykket (vers 9-48) og en afslutning (vers 49-60). I introduktionen præsenteres vi for de forskellige veje til ægteskabet, og her foregribes digtets forløb: vi vil komme til at høre mest om de mange friere, der fulgte den blinde lyst. Deres skæbne beskrives i hovedstykkets ni kvindeporthætter. Derefter kommer turen til de uheldige bejleres modpart, brudgommen; men før han kan skildres, må Stub gøre et lille sidespring: han henvender sig i vers 49-52 til de unge piger, der deltager i bryllupsfesten. I digtets sidste otte vers repeteres indledningens beskrivelse af middelvejen (vers 53-54) som optakt til de to vers om brudgommen (vers 55-56), hvorefter de tre ønsker fra brudeparrets københavnske ven afslutter digtet (vers 57-60).

Dette bryllupsdigt består altså af ti vers om de forskellige veje til ægteskabet, hele fyrre om de dårlige brude, fire til de unge jomfruer om disse brude, to om brudgommens fornuftige valg af vej og fire vers til bryllupsgæsterne og brudeparret med gode ønsker. Det vil sige, at af digtets i alt tres vers handler kun tre om de nygifte! Det kan man vist roligt kalde et ikke helt almindeligt bryllupsdigt. Stub har her i højere grad været digter og moralist end blot tjenstvillig lejlighedsdigter.

Digtet indeholder en regelret logisk argumentation. Først fremsættes

der to teser eller påstande: (1) middelvejen er en friers sikre vej til ægteskabet, (2) den blinde lyst – som langt de fleste følger – fører vild på to slags gale veje. Så følger som argumenter herfor de ni eksempler på det store flertal af bejleres dårlige ægteskaber og det ene eksempel på den fornuftige friers, brudgommens, valg af ægtefælle. Konklusionen er implicit, men indlysende. Det overlades til bryllupsgæsterne at drage den. Med sine mange eksempler argumenterer Stub her på samme måde, som Holberg gør i flere af sine skæmtedigte, fx i den fjerde satire, *Poëten Raader sin gamle Ven Jens Larsen fra at gifte sig*.

Der optræder intet lyrisk jeg i brudeverset – en af de ting, der tyder på, at det er et bestilt lejlighedsdigt. Den, der taler i digtet, er en ven af brudeparret. Stub holder sig diskret på afstand, skriver om almene forhold, ikke om noget personligt. I overensstemmelse hermed fremsættes den københavnske vens afsluttende ønsker i passiv form. De indledende betragtninger over vejene til ægteskabet er i nutid. I hovedstykket skiftes der til datid: de ni afskrækkende eksempler er – betryggende nok – hentet fra gamle dage. Den direkte henvendelse til jomfruerne står selvfølgelig i nutid; her gentages det, at de opremsede eksempler stammer fra »fordum Tid«, for det gælder jo om ikke at forskrække de unge, uskyldige piger! I de sidste otte vers veksles der mellem tiderne efter de skiftende emner.

Bryllupsdigtet kan godt være inspireret af Jesu lignelse om de ti brudejomfruer (Mattæus 25, 1-13). I denne lignelse optræder der fem kloge og fem uforstandige jomfruer, som går brudgommen i møde. De fem er forudseende, de andre fem tankeløse. I Stubs digt er rollerne fordelt lidt anderledes: her drager ti unge mænd ud for at finde sig en brud; de ni er ufornuftige, kun én er klog. Mens halvdelen af brudejomfruerne bærer sig uforstandigt ad, lader Stub altså hele 90% af frierne handle uklogt!

Selv om bryllupsdigtet ikke hører til Ambrosius Stubs store digte, hæver det sig dog langt over niveauet for tidens almindelige lejlighedsdigte takket være sit utraditionelle indhold og sin elegante komposition. Det vil man kunne se, hvis man sammenligner brudeverset med et almindeligt bryllupsdigt som fx dette, der er skrevet

Til Sr. Jacob Østrup, og Jfr. Sara Jensen

See hvor Naturens Alt staar i sit muntre Spring,
Den vintertvungne Spiir frempipper lys og grøn,
Den skaldet Skov tør nu fremvise sig saa skøn,
Klart Lys, nyt Liv her sees i alle Ting. (*sic!*)

Her qvækker Dyndkiær Frøe, hist qvidrer Fuglefløk,
 Ny Underværk vi see i al Naturen nok.
 Hvor svinker kiælne Fisk ved Magens venlig Vink,
 Og heel forunderlig foruden Fødder løb,
 Og ret saa ynglende tæt ind i Tanget krøb,
 Just to blev her som Eet, da alting gik ret flink;
 Her smut det raske Dyr i Skovens stille Krat,
 Og var til Kierlighed saa villig og parat.
 Og just paa samme Tid, da al Naturen leer,
 Jeg blev ret hjerterglad ved det jeg seer en Ven,
 I ægte Kierlighed at give Hiertet hen
 Til Yndigheds Portræt, som ret saa dydfuld seer,
 Et Fromheds Perspektiv, en kostbar Diamant;
 Thi Dyd byd Trods til Guld! lyksalig hvo den fandt.
 Saa frydes fromme Par i varig Velstands Flor!
 Saa vist de begge To har Dyd i Sind og Siæl,
 Saa vist det ogsaa gaac bestandig dennem vel,
 Og deres Lykke vox hver Dag, tag til, bliv stor,
 Til de ombytte maa lang Tids Lyksalighed
 Med Glæde uden Maal i evig Herlighed!

Dette digt stammer ikke fra »Poeten udi Aabenraa« – det røber miljøet, som ikke har med storbyen at gøre, men er henlagt til et smilende forårs-landskab. Brudeverset er skrevet af Ambrosius Stubs søn, Christian Stub.¹⁰ Det er tydeligvis sat på papiret af en mand, der ikke har arvet ret meget af sin faders digtergave – skønt han vist selv var af en anden opfattelse. Digtets første halvdel rummer nogle i dobbelt forstand svage genklange af faderens store digt *Den kiedsom Vinter gik sin gang* (Stub, I, s. 122-25).

Her er den nyudsprungne skov, den kvækkende frø, de kvidrende fugle og fisken, der nu er blevet til to – en kælen han og en venlig mage, som sammen gemmer sig i tangen (!). Er denne del af brudeverset ikke meget bevendt, så bliver det ikke bedre i den sidste halvdel. Den indledes med en linie – »Og just paa samme Tid, da al Naturen leer« – som også er inspireret af faderens forårsdigt: »Thi lad os gaae/At skue paae/Hvor smukt Naturen sig beteer – og leer«, og dens magre indhold består af en klicheagtig beskrivelse af bruden – »Yndigheds Portræt« – en lovprisning af dyden og et par til lejligheden passende ønsker. Christian Stub fabrikerede adskillige lejlighedsdigte af denne slags, endnu et af dem med

litterært lånegods fra faderens forårsarie, og ved hjælp af et tillæg til sin udgave af Ambrosius Stubs digte sørgede han for, at de fik en længere levetid, end de var berettiget til. Med et (*sic!*) i citatet har jeg markeret, at Christian Stub her forsynder sig mod aleksandrinerens versemål.

Ambrosius Stubs bryllupsdigt er skrevet af en ung mand, der ikke selv havde prøvet at optræde i rollen som bejler – det oplevede han først et par år senere. Digtet viser, at Stub i 1733 har gjort sig sine tanker om kærlighedens veje og vildveje. Hans ideal er en *fix* (: flink, dygtig) pige, man som »en ret lyksalig Mand« kan leve sammen med i »fælleds nøjsom Stand«. Men han er klar over, at det ikke er så ligetil at finde sådan en pige. Den blinde lyst kan let føre en på afveje. Hans brudevers er mere blevet en advarsel mod den blinde elskov end en lovprisning af kærligheden og ægteskabet. Der kan dog næppe være tvivl om, at det har moret Stub at digte om de ni vanartede brude – dydsmønstre er jo ikke så spændende at beskæftige sig med. Forhåbentlig har brudeparret tillagt digteren den gode hensigt hermed, at de mange dårlige brude skulle danne den mørke baggrund for deres egen lykkelige forening.

Når man læser Ambrosius Stubs vers om de ni slemme brude, kommer man uvægerligt til at tænke på hans store samtidige, Holbergs, satiriske digtning, især skæmte digtene og komedierne. Skildringen af den niende brud med det omskiftelige sind fører fx tanken hen på Lucretia, hovedpersonen i komedien *Den Vægelsindede*. Som før nævnt har Th. A. Müller også været opmærksom på, at der er en vis overensstemmelse mellem Stubs brudevers og Holbergs satirer.

Om påvirkningen fra Holberg skriver Müller i den førnævnte afhandling om Ambrosius Stub fra 1927:

Holbergs Skiemtedigte, der var udkommet 1722, efterlignes i et Par af hans (: *Stubs*) tidligere Digte: Bryllupsversene til Joh. Klugh (Barfod No. 64) med deres Opregning af Typer paa slemme Kvinder er en Genklang af Holbergs 4de Satire, ligesom Slutningen af Klientdigtet til Løvenørn til Forbillede har Gratulationsdigtet til Hans Mikkelsen foran i Skiemtedigtenc.¹¹

Her sættes stykket om de ni dårlige brude i Stubs bryllupsdigt i forbindelse med Holbergs skæmte digte; men en egentlig undersøgelse af forholdet mellem de to digteres værker har forf. ikke foretaget.

Blandt skæmte digtene udpeger Th. A. Müller det fjerde, *Poëten Raader*

sin gamle Ven Jens Larsen fra at gifte sig (1722), som Stubs forbillede.¹² I denne satire råder Holberg den gamle mand Jens Larsen fra at tage sig en ung kone; men satiren skal nok i virkeligheden forstås som Holbergs eget opgør med ægteskabet (Holberg, 2, s. 305). Skæmtedigtets versemål er det samme som brudeversets, aleksandrineren. De to værker handler om det samme emne, nemlig ægteskab. Men hvor Holberg generelt er skeptisk over for ægteskabet, der advarer Stub alene mod, at man handler overilet, lader sig lede af det, han kalder den blinde lyst, når man vil gifte sig.

I det fjerde skæmtedigt giver Holberg Jens Larsen nogle afskrækkende eksempler på dårlige koner:

En er graadig,/En anden udi Dragt og Klæder overdaadig,/Der
skielder, ivrer sig, og lukker Øre til,/Naar Ammen siunger, og naar
Pigen spinde vil (..) En vil sig klæde paa de nye franske Moder,/En
anden lære vil at siunge efter Noder.

Men digteren slår det (tilsyneladende!) hen: »Jeg agter det for
Sladder;/Jeg derom taler ey, omskiønt det alt var sandt« (Holberg, 2, s.
374 f.).

Den kvindetype, der optræder som brud nr. fem hos Stub, den skrappe
madamme, gør Holberg mere ud af at skildre:

Om han i Ægte-Stand har en Socratisk Skiebne,
Han mod Xantippe maa Socratisk sig bevæbne:
Saa tit med haarde Ord hun løs paa hannem gaaer,
Han sig maa bilde ind, at han Caresser faaer. (Holberg, 2, s. 382)

Ordet *Caresser* betyder her *venlige, smigrende, rosende ord*. En kone af
samme støbning er »vor Naboe-Kone Liske«, som

Sin Spille-Bue nu kun bruger til en Piske;
Hun spiller nu ey meer paa Luth og paa Citar,
Men paa Hans Jensens Rygg nu Tacten ikkun slaar.
Den Engel-søde Røst han hører nu ey meere,
Men naar hun aabner Mund, saa maa han tremulere. (Holberg, 2, s.
384)

Ordet *tremulere* betyder enten *bæve, skælve* eller *jamre, hyle*. I disse cita-
ter optræder både mand og kone, hvad der også næsten uden undtagelse

er tilfældet i bryllupsdigtets kvindeportrætter. Her findes for øvrigt også en kvinde ved navn Lisgen (brud nr. 8).

I den fjerde satire håner Holberg mændene for deres hang til at give konerne skylden for deres egne fejl og unoder. Jens Larsen vil fx gerne have en rang eller titel, og digteren ved lige præcis, hvordan han skal bære sig ad med at få den uden, at man ler ad hans ærgerrighed:

Du sigte kand: jeg blev Jens Larsen for min Part,
Ey Titel skiøtter, men man kiender Qvindens Art,
Man Fruentimmer maa i slige Sager føye,
De unge Koner ey med deres Stand sig nøye. (Holberg, 2, s. 384)

Hos Stub er rollerne byttet om, her er det konen, der har en honnet ambition: den tredje brud »paastod Rang og Sted blandt dem i første Klasse«. Hun er ikke bare »Dek-Mantel« (: *skalkeskjul*, »*skærmbræt*«) for sin mands rangsyge, men selv den slemme.

Når Holberg skal skildre huslige forhold, er han også tilbøjelig til at bruge »astronomisk« eller »meteorologisk« billedsprog:

Naar Himmelen er klar, naar Fuglene sig fryder,
Naar Veiret stille er, en liden Skye frembryder,
Der tit i Øyeblik gjør Himmelen saa graac,
Som den var angennem, som den tilforn var blaae;
Planeter, Stierne, Soel, det kiere Verdens Øye,
Bedeckes af en Skye. Giv Agt, Jens Larsen! nøye:
Naar alting for dig leer og smiler i dit Huus,
Du vente maa en Storm. (Holberg, 2, s. 379)

Digteren vil ikke selv gifte sig. Herom skriver han – med brug af vej-metaforen: »At jeg den Vey har ey mig dristet at begive,/Dets rette Aarsag jeg har aldrig villet skrive«. Det gør han dog alligevel til allersidst: »*Du meener, at du faaer en Jomfru og en Dame,/Men vogt dig for et Dyr, som heeder Maren Amme*« (Holberg, 2, s. 386). Udtrykket *Maren Amme* brugtes i datiden om *en tyk, uskøn kvinde*, det svarer nogenlunde til Stubs *store Casse*. Det er faren for at begå lignende fejltagelser, Ambrosius Stub advarer mod i sit brudevers.

Skæmtedigtets Pernille, Jens Larsens unge kone, er en pendant til Stubs tiende brud, den eneste dydige kvinde i bryllupsdigtet. Pernille er »en Kvinde uden Lyder«, ja, en kvinde »der med Dyd/Saa høyt begavet

er, som Landsbye Degn med Lyd« (Holberg, 2, ss. 381 og 377). Og ligesom den dydsirede stubske brud er en sjældnen fugl, er en kone som Jens Larsens Pernille ifølge Holberg »saa rar (: *sjælden*) som sorte Svane«.

Alt i alt må man dog konstatere, at det er forholdsvis begrænset, hvor megen inspiration det fjerde skæmtedigt har kunnet give Ambrosius Stub. En langt mere givende inspirationskilde udgør Holbergs anden satire, *Apologie for Sangeren Tigellio* (1722). Dens titelperson er en mand, der »i Extremitet sig kun præcipiterer« (: *styrter sig ud i*), som den ene af satirens to talende personer, B, siger om ham (Holberg, 2, s. 346). Men hvis han tror, at Tigellius kun er en opdigtet, bizar figur i et stykke poesi, så belæres han straks af den anden fiktive person, A, om, at verden er og altid har været fuld af Tigellius'er:

Naar derfor Verdens Laab (: *løb, gang*) man nøye vil betragte,
 Man for et Monstrum ey Tigellius maa agte,
 Ved sin Ulighed (: *foranderlighed*) han paa Verden giver Speyl,
 Man udi hannem seer og merker egne Feyl. (Holberg, 2, s. 351)

Det tigellianske findes på alle niveauer: hos det enkelte menneske, i hele byer og samfund, ja, i store riger. I skæmtedigtet beskrives tre personer af denne slags ret udførligt: sangeren Tigellius (fra Horats' satirer I. 2 og 3), en dame »fra forrig Seculo« (: *århundrede*) – fra nordisk historie: den svenske dronning Christina) og Per Jensen (en opdigtet, holbergsk figur). Det karakteristiske for dem alle tre er, at de uafsladligt svinger fra den ene yderlighed til den anden, således som det med rammende ord siges om den omtalte dame: »Hun kun bestandig var i Ubestandighed« (Holberg, 2, s. 347). Et sådant vægelsindet menneske er bryllupsdigtets niende brud, der i sig rummer alt det, som de andre otte brude har enten »forlidet« eller »formeget« af. Inspirationen til at lade hende fremtræde sådan har Stub også kunnet hente i Holbergs anden satire, hvor det om Tigellius hedder: »Det jeg dog tilstaaer, at man seer i denne Mand/Som concentreret, hvad hos fleere findes kand« (Holberg, 2, s. 351).

I Tigellius-satiren viser Holberg, hvordan der sjældent kommer noget godt ud af reformationer, fordi man alt for ofte »corrigerer Feyl med andre Feyl igjen« (Holberg, 2, s. 350). Fra overtro henfalder man til vantrø: »Fra en Extremitet man til en anden gaaer,/Nu alt formeget, nu man alt for lidet troer« (Holberg, 2, s. 351). Den gyldne middelvej vrager man: »At gaae den alfar Vey, er jo Pedanterie«, »Det store Medium man ingen holde seer,/Thi i hvert Menneske en selsom Chaos er« (Holberg, ss. 352

og 355). Hos Stub går hele 90% af alle friere ad en af de gale veje, der enten fører til »forlidet« eller »formeget«, dvs. at de havner i en af ekstremiteterne.

Når Holberg i Tigellius-apologien giver lange rækker af eksempler på vægelsindet, lader han hvert vers begynde med adverbiet *nu*, fx således: »Nu i Religion en Argus hun var lig./Nu udaf Overtroc hun selv opoffret sig« (Holberg, 2, s. 347). De gentagne lange opregninger har medført, at denne formulering forekommer snesevis af gange i teksten. Men Holberg bruger ikke kun *nu* som det første ord i et vers; undertiden anvender han det som indleder af både første og sidste halvvers, fx sådan: »Nu Mahomet er Gud, nu Noa agtes størst« (Holberg, 2, s. 354). Aleksandrineren med sin cæsur midt i verset egnede sig fortræffeligt til en sådan tvedeling. Denne brug af *nu* ses godt en halv snes steder i skæmtedigtet.

I versene om den niende brud benytter Ambrosius Stub den samme fremgangsmåde, fx skriver han i ét vers: »Nu stod hun i sin Stads, nu laae hun ned i Skarn«. For Stub var det nødvendigt at begrænse beskrivelsen af den vægelsindede brud til otte vers. Hvis han havde spenderet et helt vers på hvert af hendes mange sind, var portrættet af denne kvinde kommet til at fylde uforholdsmæssigt meget i digtet.

Om Stub har ladet sig inspirere af nogle af satirens mange eksempler på det tigellianske, er nok mere tvivlsomt. Men Holbergs karakteristik af den vægelsindede dronning: »Nu som Løvinde var, nu som et Lam igien« (Holberg, 2, s. 347) svarer til Stubs beskrivelse af den niende brud (og dermed den femte og sjette): »Nu sprang hun galt omkring, nu sad hun som en Stytte«. På den samme kvinde i brudeverset passer vel også disse fire vers i skæmtedigtet:

– nogle Maaneder et Ord fast ikke taler,
Nu eftergiver han i Snak ey Gert Westphaler;
Ved Taushed og ved Snak han altid selsom er,
Nu staaer hans Mund som Vox (: *den er stiv og ubevægelig*),
Nu gaacer som paa Barbeer. (Holberg, 2, s. 354)

Og hvor Holberg siger: »Nu er han syg af Sult, nu udaf kræsen (: *lækker*) Mad« (Holberg, 2, s. 354), der skriver Stub om brud nr. 9: »Nu gav hun ingen Mad, nu Kræs til ingen Nytt«.

Kan den anden satire altså godt have virket inspirerende på Stub, så gælder det samme næppe den første satire, *Democritus og Heraclitus* (1721), selv om han her har kunnet læse en liste så lang som hele alfabe-

tet over alskens galskaber. Vægelsindet repræsenteres i denne oprem-ning af hele to fiktive personer, P og Z. Også den skrappe kone er med i listen, hvor der – ligesom i brudeverset – ofres fire vers på hver person. (Holberg, 2, s. 337 ff.). Når Holberg i slutningen af dette skæmtedigt i kort begreb skal definere mennesket, bestemmer han det som det dyr »der af alle Dyr har største Skiønsomhed (: *evne til at skønne, forstå*),/ Men udaf alle Dyr den mindst at bruge veed«. I stedet for at følge mid-delvejen går det fra den ene ekstremitet til den anden: »Nu hader, elsker, nu foragter, nu attraer;/Som Moden udi Dragt der Sind, Humeur chan-gerer (: *skifter, forandrer*. Jeg har rettet Holberg-udgavens *chargerer* til *changerer*) (Holberg, 2, s. 345). Denne forestilling er en hovedide hos Holberg.

Hvad endelig det tredje skæmtedigt, *Critique over Peder Paars* (1722), angår, så kan det næppe heller have inspireret Stub. Men hvis han har læst det, må det have moret ham at se, hvad Holberg havde at sige om tidens almindelige bryllupsdigte:

Jeg otte Rimere nys prise saae en Brud;
Hos mig det ikkun dog saa skulde faldet ud:
Jeg seer et yndigt Syn, — sin Brud fremleder;
Jeg troer for Rimets skyld, han aldrig blir Hanreder (: bedrages af
sin kone). (Holberg, 2, s. 358)

Ej heller det imponerende og alvorligt mente *Zille Hans Dotters Gynai-cologia* (: skrift, der handler om det kvindelige køn) eller *Forsvars Skrift for Qvinde-Kiønnet* (1722) kan komme i betragtning som inspirationskil-de for Ambrosius Stub (Holberg, 2, s. 387-416).

Kan der altså påvises en række ligheder mellem Stubs bryllupsdigt og nogle af Holbergs skæmtedigte, så må man i forbindelse hermed stille og undersøge det spørgsmål, om overensstemmelserne mellem disse tekster (også) kunne skyldes fælles forlæg i antik litteratur. Holberg lægger ikke skjul på sine inspirationskilder. I Hans Mikkelsens første fortale til 1722-udgaven af skæmtedigtene oplyser han læseren om dem: Jens Larsen-satiren imiterer Juvenals 6. satire, Tigellius-apologien har Horats' satirer som kilde, og *Democritus og Heraclitus* efterligner franskmændene Boi-leaus 8. satire (Holberg, 2, s. 311). Også i selve satirerne omtaler Holberg gentagne gange sine forbilleder. Han forholder sig frit til deres skrifter, bruger, hvad der passer ham, og er kritisk over for dem. Fx tager han af-

stand fra Juvenals skarpe satiriske tone: »Thi udi mine Skrifter er heller lystig Skiemt end Medisance (: *bagvaskelse, ondsindet omtale*). Thi jeg haver aldrig kundet approbere Juvenalis eller deslige Poeters Morosité (: *surhed, gnavenhed*), der dræbe Folk med gammel Postil-Morale og Locis communibus (: *moral i prædikensamlinger og almene sandheder, forslidte udtryk*)« (Holberg, 2, s. 314).

Holbergs udtrykkelige og i *Jens Larsen* gentagne afstandtagen fra Juvenal (som ikke er ganske retfærdig og næppe oprigtigt ment) skyldes nok ikke mindst den kritik, som hans store komiske heltedigt *Peder Paars*, der var udkommet 1719-20, var blevet udsat for. Læseren skal beroliges. Ved flere senere lejligheder – i det tredje latinske levnedsbrev (1743) og i indledningen til *Moralske Tanker* (1744) – giver Holberg udtryk for et helt andet syn på Juvenal.

I det følgende vil jeg undersøge, om der findes overensstemmelser mellem på den ene side Holbergs satirer og Stubs brudevers og på den anden satiriske værker af Horats, Juvenal og Boileau – som medtages, fordi han har været et vigtigt forbillede for Holberg. Om Boileaus popularitet her i landet vidner flere forskellige danske oversættelser af hans satirer. Holbergs skæmte digte behandles i samme rækkefølge som i det foregående afsnit.

Juvenals 6. satire er en bidende skarp kvindesatire, rettet mod hans tids romerske kvinder. Satiren har ingen overskrift i skolierne. Den kunne have lydt: *Gift dig ikke, Postumus! Jens Larsen* er en blidere ægteskabssatire, hvor kritikken er vendt mod den gamle mand, der vil have en ung kone. I dens slutning gør Hans Mikkelsen (: *Holberg*) rede for, hvorfor han ikke vil gifte sig.

Juvenal betragter Ursidius, der ønskede sig en dydig kone, som syg: »O, læger, gennembor hans overfyldte årer«. Det samme syn har Holberg på Jens Larsen: »Gak hen, udstræk dit Been, og lad dig slaae en Aare«. ¹³ Den idcelle, dydige hustru kalder Juvenal »et vidunder så sjælden på Jorden som en sort svane«. En dydsiret kvinde som Jens Larsens Pernille betegner Holberg som »saa rar (: *sjælden*) som sorte Svane« (Juvenal, s. 97; Holberg, 2, s. 377). Juvenal udmaler advarende, hvilke udgifter et bryllup medfører for brudgommen; Holberg, som ved, at Jens Larsen »for hver Skilling, som udgives, Fingre bider«, minder ham om, at Pernille ikke gifter sig med ham, men med hans pengeskrin (Holberg glemmer, at han lige har ladet Pernille være et rent dydsmønster!). Og han beskriver et lystigt – men dyrt – barselgilde. Poeten regner oven i købet med, at Jens Larsen får en halv snes børn! (Juvenal, s. 99; Holberg, 2, ss. 373, 383 og 379).

Hos Juvenal bliver konen snart den dominerende: »dette er min vilje og min ordre«, siger hun til sin mand. Således spiller hun herre i huset og tyranniserer sin mand (Juvenal, s. 101). Den skrappe og dominerende kone har Holberg også et par eksempler på, nemlig en Xantippe og »vor Naboe-Kone Liske« (Holberg, 2, ss. 382 og 384). Og man møder den samme kvindetype hos Stub i skikkelse af den første, tredje og femte brud.

Blandt de juvenalske kvinder er ægteskabelig utroskab et såre almindeligt fænomen: »Finder du i vores arkader nogen kvinde, som er dit ægteskabsløfte værdig?«, spørger digteren, og han svarer selv: »Hvis du tager dig en kone, vil det betyde, at lyrespilleren Echion eller Glaphyrus eller fløjtespilleren Ambrosius bliver fader« (Juvenal, s. 89). Holberg advarer Jens Larsen mod en lignende skæbne: »Faac Skiønhed, Hugg og Horn, til Oxe bliv og Hiort« (Holberg, 2, s. 384).

De romerske kvinders frådseri har Juvenal et godt øje til. De spiser kæmpe-østers og drikker ublandet Falerner ved midnatstid, så loftet snurrer rundt, bordet danser og alle lamper fordobles (Juvenal, s. 107). Holberg omtaler den grådige kone (Holberg, 2, s. 374), og Stubs ottende brud er en kone, der bruger sin mands penge på gastronomiske lækkerbiskener. Den romerske matrone tænker ikke over, hvad hendes flotte vaner koster. Hun tror, at nye penge bestandig sprøjter op fra bunden af den slunkne kasse (Juvenal, s. 111). Et par af Stubs brude opfører sig på samme måde, de sætter den fælles formue over styr. Romerkvinden dyrker også sang og musik: »Altid spiller hun på musikinstrumenter; hendes sardonix-ringe funkler tæt over hele skildpaddeskjoldet«. Hun kysser og krammer det elskede instrument (Juvenal, s. 115). I Holbergs skæmtedigt optræder der en kone, som vil lære at synge efter noder, og en anden, der tidligere har spillet på lut og citar (Holberg, 2, ss. 375 og 384).

Værre end den spillende kvinde finder Juvenal den kone, som render byen rundt for at opsnappe nyheder og lytte til sladder og rygter: »hun ved, hvem der elsker hvem, hvilken elsker der er in; hun kan fortælle dig, hvem der gjorde enken gravid og i hvilken måned« (Juvenal, s. 117). Stubs syvende brudgom »fik kun Øret af en Pige,/Hun lod sig alle Ting af alle Sladderer sige«. Den forfængelige og pyntesyge kvinde tegner Juvenal et ondskabsfuldt portræt af. Hun sminker og pynter sig – ikke for sin mand, men for sin elsker (Juvenal, s. 121). Forfængelige og modebevidste kvinder dukker også op hos Holberg: en er »udi Dragt og Klæder overdaadig«, en anden »vil sig klæde paa de nye franske Moder«, ja, selv Per Vognmands datter »gaar med skiønne Falbelader« (: *plisseret besætning*) (Holberg, 2, s. 374 f.).

Juvenal beklager, at de romerske kvinder kun taler græsk, ja, selv deres kærlighedsaffærer foregår på græsk facon (Juvenal, s. 99). Holberg anker over et lignende modefænomen: nutidens danske kvinder »deel Hilsen ud paa Tydsk« og »rekke Kind paa fransk« (Holberg, 2, s. 375). Hos Juvenal tildeles der svigermoderen – hustruens moder – en lidet smigrende rolle (Juvenal, ss. 101 og 103). Hos Holberg fremhæves derimod Pernilles gode forhold til sin svigermoder som en af hendes dyder. Beskrivelsen af et af hendes største fortrin har Holberg lånt hos Juvenal: Pernille er frugtbar »som den sneehvide Soe« – den, der fik tredive grise (Juvenal, s. 97; Holberg, 2, s. 377).

Udvalget af kvindelige udyder er rigt og varieret hos den latinske digter. Til de værste hører giftmord og fosterfordrivelse. Der har været mere end nok at vælge imellem for Holberg, som vitterligt har benyttet, ja, citeret Juvenal, og for Stub, som måske har ladet sig inspirere af disse kvindeportrætter.

Holberg vil ikke tale om det kvindelige køns dyder i almindelighed: »Sligt findes ziirlig nok afmalt i Juvenale« (Holberg, 2, s. 373). Ironien understreges af adskillige kritiske bemærkninger om Juvenals »Skandskrift«, om hans »forgiftig Pen« og hans »Galde« (Holberg, 2, ss. 374 og 381). Holberg finder, at de danske kvinder ikke er så slemme, som de romerske var, at dyderne er ligeligt fordelt på mænd og kvinder, ja, at mændene »i mange Feyl (...) dennem overgaac« (Holberg, 2, ss. 374, 381 og 385). På det sidste punkt er Holberg ikke så uenig med Juvenal, som i sin 2. satire skriver, at de romerske mænd overgår kvinderne i laster: kvinder har i det mindste ikke omgang med kvinder, men mænd gør sig uden skam eller skrupler til kvinder.

Om sin 4. satire, *Jens Larsen*, siger Holberg, at den er »bygget paa andre Fundamenter« end Juvenal (Holberg, 2, s. 311). En solid blok i fundamentet udgør 10. satire af den franske digter Nicolas Boileau-Despréaux (1636-1711). I denne satire advarer poeten en mand mod at gifte sig. Temaet er altså det samme som hos Juvenal. Men meget er anderledes: tiden er forfatterens samtid, stedet Paris, og i formen er Boileaus satire en egentlig dialog, en samtale mellem to mænd, hvis replikker gengives ordret. Juvenals 6. satire fremtræder derimod som én lang monolog. Det er nok rigtigt, som Georg Christensen siger, at Holberg af Boileau har lært at aktualisere og lokalisere et almenmenneskeligt stof.¹⁴ Boileaus hovedperson, Alcip, er blevet til Jens Larsen, Paris til København. Derimod har Billeskov Jansen nok ikke ret i, at rammen i den latinske, franske og danske satire er den samme.¹⁵ For er der et punkt, hvor Holberg

ikke har taget ved lære af sit franske forbillede, så er det netop på dette at gøre satiren til en virkelig dialog. *Jens Larsen* er i denne henseende lige så gammeldags som Juvenals kvindesatire.

I det følgende bruger jeg Carsten Worms danske oversættelse af Boileaus satirer i udgaven fra 1757 og henviser i parenteser med sidetal til denne bog.¹⁶ Boileau vedkender sig sin gæld til Juvenal: han omtaler og citerer eller refererer til hans 6. satire (Boileau, ss. 122 f., 132, 133, 134, 135, 146 og 148). Man skulle tro, at Holberg havde haft Boileaus satirer liggende foran sig, opslået på første side af den 10. satire, da han dyppe- de pennen og begyndte at skrive på *Jens Larsen*. Boileau begynder sådan på sin ægteskabssatire: »Saa vil du da, Alcip, din Lyst i Lænker binde./Saa er det sandt, at du har Giftermaal i Sinde«, Holberg således: »Hvad hører jeg for Snak! O Himmel! Er det muligt./At du vil giftes nu, du dertil est saa duelig« (Boileau, s. 121; Holberg, 2, s. 372). Og hist og her griber Holberg et vers hos Boileau og planter det i sin egen satire, fx dette: »Der skjenkes Sødt og Suurt i Egte-Folkes Skaal« (Boileau, s. 121), der hos Holberg lyder: »Jeg siger, Æggestand har bittre, søde Dage« (Holberg, 2, s. 376).

Ligesom Juvenal betragter Boileau ægteskabet som et åg, et liv i lænker og trældom; Holberg deler denne opfattelse: friheden, den ugiftes tilværelse, er det bedste guld (Boileau, ss. 121 og 127; Holberg, 2, s. 375). Men hverken den franske eller den danske digter savner dog sans for ægteskabets behagelige sider (»Nytten«): tænk, når konen kalder manden »min søde Sjæl, min Skat« (Boileau, s. 122), og når hun trøstende og smigrende kalder ham »lille Hierte«, når han er syg og sengeliggende (Holberg, 2, s. 383). Men der er jo også det med faren for at få et par horn i panden: det er nok med lidt blandet glæde, Boileaus ægtemand betragter småfolkene i ammekammeret »hvis Fader han indbilder sig at være« (Boileau, s. 122); Holberg anslår de samme strenge: det er jo så fornøjeligt at se »egne Billeder« – af høflighed forudsætter han, at Jens Larsen selv har gjort dem (Holberg, 2, s. 380)!

Juvenals indledning til den 6. satire om den kyskhed, der rådede blandt menneskene på Saturns tid, da verden endnu var ung, og om dens senere sørgelige forsvinden kommenteres af Boileaus giftelystne hovedperson i hans første replik (Juvenal, ss. 83 og 85; Boileau, s. 123 f.). Holberg har heller ikke kunnet stå for Juvenals pessimistiske skildring af det moralske forfald. Han gør Alcips optimistiske ord:

Den Tid, at der var nok af Lais Skjøge-Art,
Var fra Peneloper dog Landet ikke bart.
Og efter denne Form kand man endnu vel finde
I denne vores Tid en tro og dydig Qvinde.

til sine:

Men derfor følger ey, at Dyden recnt er borte,
Der findes endnu jo en Rike, Mette, Dorthc,
En Anna, Elisabeth, Susanna, Barbara,
En Marthe, Ingeborg, en Abel, Agatha;
Hos dem ey mindre Dyd, end udi Odins Alder,
Kand findes, ja vel meer. (Holberg, 2, s. 374)

Alcip er ligesom Jens Larsen en ældre mand (Boileau, s. 126). Han mener, at det må tilskrives forsigtighed i valget af ægtefælle »At under dette Aag man lykkelig kand blive« (Boileau, s. 125). Dette er just, hvad Stub belærer frieren om: se dig godt for, så du ikke farer vild! Boileau bruger også det samme billedsprog som Stub. Han taler om det at træde »fra Kydskheds Vej« og om »langt fra Dydens Stie paa Udyds Vej at gaae« (Boileau, ss. 130 og 132). Hos Boileau præsenteres man for den ukyske, den ødsle, den gerrige, den arrige og herskesyge, den ateistiske, den rygende (!) og adskillige andre slags lastefulde kvinder. Også den vægelsindede kone optræder her: »den ustadige Nar-inde,/Som elsker mig i Dag, i Morgen hader mig« (Boileau, s. 160).

I Holbergs 2. skæmtedigt om den sardinske sanger Tigellius nævner den fiktive person B Holbergs inspirationskilder til denne satire, nemlig Horats' to satirer I. 2 og 3 (Holberg, 2, s. 346). Ligesom i *Jens Larsen* er der i *Tigellius* kun tilsyneladende tale om en dialog. B præsenterer titelpersonen, men får derudover kun lov til at fremsige digtets tre sidste, konkluderende vers – endda på opfordring af den anden person, A. Resten er en lang enetale af A, der optræder som Holbergs talerør. Udgangspunktet for denne sermon er den tese, at Tigellius *ikke* er et monstrum, et uhyre (som B mener), men en person, der i sin optræden ligner de fleste andre mennesker. A argumenterer for denne påstand med massevis af aktuelle og historiske eksempler på tigelliansk adfærd eller tænke-måde.

I sin første bogs 2. satire nævner Horats Tigellius som et eksempel på, at tåber for at undgå en last havner i den modsatte. Fra en yderlighed går

de til en anden: »Ruffilus dufter som en lugtedåse, Gargorius lugter som en ged. Der er ingen middelvej«. ¹⁷ Denne tese argumenteres der for i satiren med en række beskrivelser af elskeres forhold til deres elskerinder fra forskellige samfundsklasser. Deres fornøjelse fører ofte til det modsatte, bitter kval. Mere givende har den 3. horatske satire været for Holberg. Den handler om, at man bør vise overbærenhed over for andres fejl. I de første atten linier beskriver Horats Tigellius' vægelsind. Han indleder beskrivelsen med disse ord: »Alle sangere har denne fejl« (Horats, s. 33) – han gør altså ikke, som Holbergs person B hævder, sangeren til noget enestående, til et monstrum. Også over for Tigellius'er bør man vise overbærenhed, docerer den romerske digter.

Det første eksempel hos Horats på Tigellius' omskiftelighed har Holberg citeret i sin 1. satire, *Democritus og Heraclitus* (der altså nok er den først skrevne):

P som Tigellius, den dyrebare Sanger,
 Vil aldrig siunge, naar man det af ham forlanger;
 Naar ingen beder ham, strax laver han sig til,
 Og siunger, til man ham maa bede tie stil.
 (Horats, s. 33; Holberg, 2, s. 338)

Derfor udelades det i Tigellius-satiren. Men ellers citerer Holberg her næsten hele Horats' karakteristik af Tigellius: snart lever han et liv i luksus, snart optræder han som en gnier, nu vil han leve spartansk, nu kan han formøble en formue på en uge. Undertiden løber han, som om han havde ild i halen, undertiden skrider han gravitetisk frem. Til tider er han oppe hele natten, til andre tider sover han hele dagen væk (Horats, s. 33; Holberg, 2, s. 346). Dette gør Holberg dog med god grund, for han lader den talende person, B, sige, at han for nylig har læst om Tigellius »hos Horatium«.

Horats anser sig ikke for at være en (stoisk) filosof, men for at høre til *stulti*, det store flertal af almindelige, mere eller mindre tåbelige mennesker (Horats, s. 39, note a). Noget anderledes fremstilles han af Holberg, idet A kalder Horats »en masqueret Nar«, som i virkeligheden selv er en Proteus, fordi han snart er filosof, snart hofmand hos Mæcenat (Holberg, 2, s. 355). Man skal dog ikke glemme, at *Tigellius* er et skæmtedigt! Horats siger, at man let finder fejl hos andre – ens syn er da så skarpt som en ørns eller som Epidaurus' slanges. Men man har også selv sine fejl og laster – som man blot betragter med andre øjne, »rindende og oversmurt

med salve« (Horats, s. 35). Holberg mener, at man kan lære noget om sine egne fejl af en person som Tigellius: »Ved sin Ulighed (: omskiftelighed) han paa Verden giver Spcyl./Man udi hannem seer og merker egne Feyl« (Holberg, 2, s. 351).

Horats' indledning om det tigellianske fylder hos Holberg hele skæmtediget. Sin latinske forgængers egentlige tema – at man bør vise overbærenhed over for andre menneskers fejl og mangler – beskæftiger Holberg sig ikke med. Det er modsætningen mellem ekstremerne urokkelig bestandighed og evig omskiftelighed, der har fascineret ham, og som han lader sin tanke lege med i *Tigellius*. Georg Christensen mener, at der er dårskab i vægelsindet »men ikke den Dumhedens der kalder paa Latteren«. ¹⁸ Heri tager han dog nok fejl. I *Demokrit* ler ikke blot Demokrit, men endog den grædende filosof Heraklit over menneskenes dårskaber, som her udtrykkeligt indbefatter det tigellianske, og som der skulle mere end tolv gange tolv alfabeter til at beskrive fuldt ud (Holberg, 2, s. 340). Og som bekendt har Holberg skrevet »smukke Comoedier«, som i høj grad kalder på latteren, over temaet det menneskelige vægelsind.

Ideen til at beskrive menneskenes tåbelighed i alfabetisk orden (Holberg, 2, s. 337-39) har Holberg fået fra Boileau, som i sin 10. satire beskriver »en arrig Dievelinde«. Om hendes forråd af skældsord siger poeten: »Om efter ABC jeg det igjennem gik:/Jeg snart til Richelet (: en fransk ordbog) den anden Tome (: det andet bind) fik« (Boileau, s. 141).

I Ambrosius Stubs bryllupsdigt beskriver digteren ni udydige kvinder, som ufornuftige friere er blevet gift med. De lod sig lede af den blinde lyst i stedet for at følge den horatske middelvej og fik derfor koner, der gik til yderligheder eller – som den niende – slægtede Tigellius på. Man har svært ved at forestille sig, at Stub kan have tegnet disse kvindeportrætter uden at skænke Horats en tanke.

Holbergs første skæmtedigt, *Democritus og Heraclitus*, imiterer Boileaus 8. satire og står i gæld til Juvenal – der citeres fra og hentydes til flere af hans satirer, ikke mindst til den 15., som handler om menneskers grusomhed mod mennesker. I Boileaus satire diskuterer poeten med en doktor fra Sorbonne menneskenes dyder og udyder i forhold til dyrenes. De to herrer er meget uenige og debatterer på livet løs. Her er altså tale om en levende dialog. Anderledes hos Holberg: hos ham taler poeten *til* en magister, ikke *med* ham. Holbergs satire fremtræder som et filosofisk tankedigt. Måske inspireret af Juvenals 10. satire (Juvenal, s. 195) lader Holberg de to græske filosoffer Heraklit og Demokrit optræde som repræsentanter for to modsatte syn på mennesket – eller rettere sagt: reage-

re på to forskellige, negative egenskaber hos mennesket, dets ondskab og dets dårskab.

Boileau går i Horats' fodspor – han fremstiller mennesket som vægelsindet: »Hans Sind forandres kand syv gange hver en Dag«, hedder det fx et sted (Boileaus 8. satire, s. 76. Herefter gælder henvisninger til Boileau denne satire). Ikke så sært derfor, at Holberg allerede i *Demokrit* flere gange kommer ind på dette tema, som ellers er emnet i hans 2. satire. Hvor tæt Holberg går på sit forbillede, fremgår af dette eksempel, hvor de to digtere beskriver menneskets vægelsind: »Det, som han meget vel den ene Dag fordrager,/Det han den anden Dag har største Afskye til; (...) Hans Sind, som Moden, har ikkun en stakket Alder« (Boileau, s. 76 f.). »Fra en Extremitet der til en anden gaacr./Nu hader, elsker, nu foragter, nu attraaer;/Som Moden udi Dragt der Sind, Humeur changerer« (Holberg, 2, s. 345). Ja, så vidt går Holberg i sin satire, at han er lige ved at kræve, at en filosof skal være lidt tigelliansk: »Den er Philosophus, om hvilken man kand sige:/Nu leer, nu græder han, nu begge gjør tillige;/Der i hvert Øyeblik tungsindet er og kaad« (Holberg, 2, s. 325).

Af de menneskelige udyder lægger Boileau mest vægt på dårskaben, men han beskriver dog også – inspireret af Juvenals 15. satire – menneskenes nådesløse oprædten over for andre mennesker (Boileau, s. 83-85). Denne vægtfordeling af stoffet må have tiltalt Holberg. Han gør meget mere ud af det – dårskaben – der får Demokrit til at le, end af det – ondskaben – som får Heraklit til at græde. Og satiren slutter med ordene: »Den første græd med Grund, den sidste bedre loe« (Holberg, 2, s. 345). Endelig er hans satire jo også skrevet som et skæmtedigt. Helt ned i enkeltheder følger Holberg Boileau. Når poeten hos den sidste (Boileau, s. 80) taler om gnieren og hans arving og lige efter om den tåbelige soldat, så lader Holberg i sin dårskabens ABC i *Demokrit* den første af disse optræde som personen M, den anden under det næste bogstav i alfabetet, N (Holberg, 2, s. 338).

At både Holberg og Stub har haft et godt kendskab til antik litteratur, kan der ikke være tvivl om. De tanker om middelvejen og mådeholdet, ekstremerne og vægelsindet, som vi finder i deres værker, stammer i sidste instans fra denne litteratur. Alene hos en digter som Horats, der i sine yngre dage var en tilhænger af Epikurs filosofi, har de kunnet stifte bekendtskab med dem alle.

I epistel I. 18 skriver Horats: »Men Dyd er Middelvejen, som bekendt,/og lige langt der er fra alle Dyder/til to polært modsatte Lyder!«. Han slutter epistlen med ordene: det er nok at bede Jupiter om at få lov til

at leve. »Min *Sindsro*, den er det min *Agt/ved egen Kraft* mig at bere-
de«. ¹⁹ Moraliserende taler digteren i epistel I. 6 om den betydning, som
sindets ligevægt efter hans mening har: »*Ligevægt*, forvist jeg tror,/ene
Lykken gi'er i Eje:/vist ad alle andre *Veje/vild*, *Numicius*, man for!«. ²⁰
Ekstremerne ønsker han at undgå: han vil gerne være en jævn, livsglad
person, men ikke en ødsel nar, gerne kunne spare, men ikke være gerrig.
Med hensyn til ydre, legemskræfter, kår, stilling, dygtighed og evner er
det hans ønske at være sidst iblandt de første, men altid forud for de sid-
ste. ²¹

Det tigellianske vægelsind kender Horats (ligesom Holberg) fra sig
selv. I et brev til vennen Mæcenat skriver han:

Men er mit Livssyn, al min Id
bestandig med sig selv i Splid, -
hvis, hvad idag jeg eftertragter,
jeg alt imorgen dybt foragter;
hvis, hvad jeg lige slap, jeg griber efter;
er i bestandigt Oprør Sjælens Kræfter
mod Livets Ligevægt og Harmoni
og river ned og bygger op i Hast
og aldrig kan slaa Valget fast
imellem rundt og kantet, kantet – rundt:
saa ser Du intet latterligt deri
og endnu mindre noget ondt;
af denne Syge lider næsten alle. ²²

Ikke mindst det sidste vers er værd at lægge mærke til. Horats har altså
selv tydeligt sagt, hvad Holberg – gentagende – siger i 1721: »Ach! hvis
at *Vinduer paa Hierterne kun vare*,/Man lidt *Tigelliansk fandt moxen* (:
næsten) i hver Mand« (Holberg, 2, s. 355).

Den moralfilosofi, som man finder hos Horats, kan føres helt tilbage
til de første store, græske filosoffer, Sokrates og Platon. I slutningen af
Platons dialog *Faidros* opsender Sokrates denne bøn til Pan og de andre
guder:

Forund mig sjælens skønhed og giv mig harmoni mellem det indre
og det ydre. Lad mig altid anse visdom for livets lykke. Og lad mig
af pengemidler blot have så meget, som den mådeholdne og besin-
dige kan nøjes med og ikke det mindste derudover. ²³

Sammenfattende kan det siges, at Holberg, der som nævnt udtrykkeligt vedkender sig sin gæld til de antikke digtere og til Boileau, i høj grad har benyttet sig af deres skrifter. Brug af stof eller motiver fra antik digtning finder man derimod ikke mange eksempler på i Stubs digte. Eventuelle forbilleder omtaler han heller ikke – det forbød vel også digtets bundne form. Hans forhold til antikkens digtere synes at have været et ganske andet end Ribe-rektoren Christian Falsters, hvis danske og latinske digtning vidner om hans livslange, store kærlighed til oldtidens digtere, filosoffer og kirkefædre. Holberg og Falster er klassicister, de lægger stor vægt på forbillederne i klassisk og – for Holbergs vedkommende – moderne fransk litteratur. Stub er rokokodigteren, hvis inspirationskilde, som oprindeligt var ældre dansk digtning, efterhånden blev nyere tysk visedigtning (Sperontes' *Singende Muse an der Pleisse*, 1736).

Jeg anser det for rimeligt at antage, at ikke blot Holberg, men også Stub er påvirket af de moralske tanker i Horats' skrifter. Og det kan ikke udelukkes, at Stub også har haft Juvenals – og Boilcaus (?) – kvindeporetter i tankerne, da han digtede om de ni dårlige brude. Den lighed mellem Stubs bryllupsdigt og Holbergs satirer, som er påvist i det foregående afsnit, kan altså også skyldes fælles forlæg. Dog mener jeg, at Stub først og fremmest må være blevet inspireret til at skrive sit brudevers af den på hans tid moderne danske satire- og komediedigtning. Den opfattelse skulle de følgende afsnit gerne bestyrke.

I 1934 vendte Th. A. Müller i afhandlingen *Noget om Ambrosius Stubs Liv og Digtning* tilbage til spørgsmålet om forholdet mellem Stubs brudevers og Holbergs digtning:

Han (: *Stub*) skriver Lejlighedsdigte efter Tidens Smag, men bedre end de fleste ellers. I enkelte af dem møder vi Efterklange og Motiver af Holbergs Skiemtedigte og Komedier, der jo var det nye i Tiden, da Stub blev Student; saaledes i et Bryllupsdigt fra 1733 (Barfod Nr. 69 (*læs: 64*)), der skildrer »Den Vægelsindede« med tydelige Reminiscenser fra Holbergs Komedie.²⁴

At det forholder sig sådan, viser forf. ved umiddelbart efter dette citat at gengive de otte vers (hos Barfod strofe 11 og 12) om den vægelsindede brud. Det nye her er, at Müller nu alene retter sin opmærksomhed mod denne kvinde, ikke som i 1927 mod hele hovedstykket om de ni dårlige brude, og at han nu også nævner Holbergs komedier, især *Den Vægelsindede*, som inspirationskilder for Stub.

Seks år senere fik Th. A. Müller lejlighed til at komme ind på dette emne endnu en gang, da han skrev artiklen om Ambrosius Stub til *Dansk Biografisk Leksikon*. Her skriver forf., at Stub i sin studietid skrev lyriske digte af mange slags, og at han »i et Par af de ældste har (...) benyttet Motiver fra Holbergs Skæmtedigte og fra »Den Vægelsindede«²⁵

Som det ses, gentager Müller her i kortere form, hvad han havde skrevet i 1934. I alle de tre her bragte citater taler forf. om, at en påvirkning fra Holbergs digtning kan konstateres i *et par* af Stubs ældste digte. Det er en overdrivelse: af Stubs bevarede digte kan kun bryllupsdigtet fra 1733 komme på tale i så henseende. Det skal jeg komme lidt nærmere ind på i det sidste afsnit. Når Müller i 1934 også nævner komedierne, må det skyldes, at han først da – ved nærmere eftersyn – fattede særlig interesse for portrættet af den niende, vægelsindede brud. Som det fremgår af de to sidste citater, har Th. A. Müller ikke foretaget nogen undersøgelse af forholdet mellem Stubs brudevers og Holbergs komedier, men kun peget på, at der må være en forbindelse mellem dem. I det følgende skal jeg forsøge at kaste lys over dette forhold.

Det vil være naturligt først at se nærmere på komedien *Den Vægelsindede* (1722), hvis hovedperson kunne forventes at have noget til fælles med Stubs niende brud. Vilhelm Andersen og Francis Bull var tilbøjelige til at betragte denne komedie som den først skrevne af Holbergs komedier, hvad meget da også taler for.²⁶ Ved førsteopførelsen på teatret i Lille Grønnegade i 1722 blev den nærmest en fiasko, og Holberg omarbejdede teksten flere gange, så den kom til at foreligge i i alt tre forskellige versioner. Her benytter jeg den sidste udformning af stykket, den for scenen bedst egnede treaktskomedie (Holberg, 3, s. 89-155).

Et fællesskab mellem *Den Vægelsindede* og Stubs brudevers består allerede deri, at begge værker handler om kærlighed og ægteskab. I komedien optræder der to giftfærdige – og giftelystne – jomfruer, Helene og Leonore. Det er et par pæne, ganske almindelige unge piger, der begge har en kæreste – men de har også hver især noget at udsætte på kavaleren. Leonore synes, at Eraste (som er Helenes broder) har karakteregenskaber, der ligner hendes egne – men at han desværre har *for meget* af dem. Hvor Leonore er stille, er Eraste alt for tavs og tilbageholdende, hvor hun er økonomisk, er han ligefrem nærig. Helene finder nok, at Apicius (Leonores broder) besidder egenskaber, der svarer til hendes egne – men at han uheldigvis har *for meget* af dem. Mens hun er livlig og udadvendt, er Apicius løssluppen, vellystig og ubeständig. Komediens hovedhandling kommer da til at bestå af de to jomfruers forsøg på at »normalisere« deres kærester. Det middel, de tager i brug

for at kurere mændene, er at sende dem hen til et par damer, som hver især har de samme egenskaber som de to herrer – men har dem i *alt for høj grad*. Recepten er med andre ord at fordrive galskab med endnu mere galskab. Eksperimentet fører til en række morsomme og for de implicerede lærerige misforståelser og forviklinger, fordi det viser sig, at det er den samme kvinde, galanteri-kræmmersken Lucretia, de to meget forskellige mænd kommer til at aflægge deres visitter hos. Lucretia besidder *på skift* de to herrers egenskaber i højeste grad, hun er vægelsindet, tigelliansk.

I komedien præsenteres vi altså for tre slags mennesker: nogle, som følger middelvejen (Helene og Leonore), andre, der er faldet i en af ekstremiteterne (Apicius og Eraste) og én, som er henfaldet til »yderste Ekstremiteter« i mange forskellige retninger (Lucretia). I Stubs bryllupsdigt fulgte brudgommen den sikre middelvej, otte friere fór vild på en af de farlige veje og endte i en af ekstremiteterne for lidt eller for meget. Den niende bejler var endda så uheldig at få en kone, der ikke lod sig nøje med én mani, men hengav sig til mange, hurtigt skiftende – ganske som Lucretia. I disse personskildringer er der en fuldstændig overensstemmelse mellem komedien og brudeverset.

I bryllupsdiget ender den fornuftige mands frieri med indgåelse af et ægteskab, der tegner til at blive lykkeligt. I komedien går det helt på samme måde: de to mådeholdne jomfruer får deres udvalgte – uanset at eksperimentet med dem mislykkedes. Det sørger Erastes kvikke tjener, Christopher, for i sidste akts sidste scene: »I veed jo, her er en Comoedie spillet, og at alle Comoedier bør endes ved Giftermaal«. I en håndvendning får Christopher gjort to brudepar ud af de fire personer. Begge værker ender altså lykkeligt for hovedpersonerne – med bryllup. Og moralen i dem er den samme: dén er tryggest, der holder sig til middelvejen.

I *Den Vægelsindede* har Holberg sin vane tro udnyttet stof, ideer og motiver fra sine egne tidligere værker. Her drejer det sig først og fremmest om motivet den vægelsindede, et motiv, han som omtalt ovenfor havde behandlet udførligt i sin Tigellius-satire og også været inde på i den første satire, *Democritus og Heraclitus*. Som også antydet voldte det Holberg en del problemer at forvandle skæmtedigtenes tigellianske figurer til en optrædende hovedperson i et velfungerende scenisk værk, især at motivere de hyppige stemningsskift hos denne hovedperson. Budskabet i komedien er det samme som i satirerne: mennesket er et mærkeligt væsen, et dyr »som man kand ikke definere« (Holberg, 2, s. 356); men Holbergs humor udfolder sig langt friere og rigere i skuespillet end i

skæmte digtenes lange geledder af lidt monotone og ikke altid lige vellykkede aleksandrinere.

Også i enkeltheder finder man ved nærmere eftersyn adskillige overensstemmelser mellem brudeverset og *Den Vægelsindede*. I 1. akts 3. scene belærer Helene Lucretias tjener, Henrich, om forskellen mellem dyd og udyd: »Alt hvad man gjør formeget af, taber Navn af Dyd«. Som eksempel herpå bruger hun dyden gavmildhed: for meget af den fører til udyden ødselhed, for lidt resulterer i lasten gerrighed. Hos Stub kaldes yderlighederne kort og godt »forlidet og formeget«. I samme akts 5. scene præsenterer Henrich i en monolog stykkets hovedperson, Lucretia, før hun selv træder frem på scenen. Han taler om hendes mange skiftende sind eller sjæle, der fører krig med hinanden, ja, han udvikler endda under en samtale med magister Petronius en hel sjælelære, som denne dog afviser (6. scene). Petronius mener – ligesom Holberg – at Lucretias »foranderlige Humeur« (: *skiftende sind*) må stamme fra væskerne i blodet. Ifølge Henrich har Lucretia seksten sind eller sjæle. I bryllupsdigtet introduceres den niende brud med ordene: »Den Niende han fik saa sinderig en Qvinde./Hun havde sexten Sind, og sexten Siæle inde«. Som før nævnt brugtes talordet *seksten* på Holbergs tid som en ubestemt angivelse af et større antal. Men det samme gjaldt også andre talord, fx femten og tyve, så det er påfaldende, at Stub i sin beskrivelse af det samme fænomen, de mange sind eller sjæle hos en vægelsindet kvinde, netop bruger talordet *seksten*.

Som antydet ovenfor bruger Holberg ordene *Sind* og *Siæl* som synonyme. De benyttes gang på gang af Henrich om Lucretias vægelsind. Ambrosius Stub anvender i sit digt de to ord på samme måde. Adjektivet *sinderig* i digtet må betyde *rig på sind, med mange sind, gemytter, temperamenter*. Denne betydning af ordet findes dog hverken i *Ordbog over det danske Sprog* eller i *Holberg-Ordbog*.

Med en underdrivelse, der efterfølges af en overdrivelse, siger Henrich i 3. akts 4. scene om Lucretia: »Min Madame er lidt vægelsindet, saaledes at hun forandrer sin Humeur 10 Gange hver Time«. Om den niende bruds omskiftelige sind skriver digteren i de to sidste vers om hende: »Saa blev hun hver Minut en Fløi for hver Slags Vind./Et Uroe i sin Siæl, et Veir-Glas i sit Sind«. Hun har ikke givet Lucretia noget efter! Hvor Stub bruger hele tre billeder, nøjes Holberg med et. Ordet *Vejrhane* bruges ikke i komedien, ordet *Uroe* findes ikke i Holberg-ordbogen med den betydning, det har hos Stub: *en let bevægelig, ophængt figur*. Ordet *Veir-Glas* bruges flere gange i *Den Vægelsindede* – og ligesom i bryl-

lupsdigtet med betydningen *barometer*. Fx siger Henrich i 2. akts 12. scene: »Pernilles Ansigt er mit Vejr-Glas, hvorefter jeg dømmer. De Krøller, hun slog paa Næsen, viser, at Brevet ikke duer for en Pibe Tobak«.

Når Holberg-ordbogen bl.a. forklarer ordet *Vejrglas* med betydningen *termometer*; *mul. ogs. om barometer*, forekommer forbeholdet overflødig. Ordbogen citerer de to steder i *Den Vægelsindede*, hvor det billedligt brugte ord *Vejr-Glas* må betyde *barometer*. *Ordbog over det danske Sprog* citerer den ene af disse komediereplikker og de to vers om den vægelsindede brud i Stubs bryllupsdigt og angiver betydningen *barometer* (Vejrglas 4.). Hvis Holberg i citatet ovenfor side 107 om de huslige tilstande i Jens Larsens hus havde brugt ordet *Vejr-Glas*, ville dets betydning have været *barometer*, for her stod barometeret på storm.

I komedien præsenterer tjenerne os for en række forskellige kvindesind eller kvindetyper. Apicius' tjener, Espen, går ud fra, at Lucretia er en gift dame; men han belæres af sin herre om, at der ikke er nogen mand i huset. Det udlægger Espen på sin egen måde: »Det er saa i alle Huse; thi Konerne agere Mænd, og føre Regimentet allevegne« (Holberg, 3, s. 116). Den dominerende kvindetype gør sig også stærkt gældende i Stubs digt, hvor den første, tredje og femte brud hører til denne dengang åbenbart udbredte kvindetype.

Henrich beskriver i 1. akts 7. scene sin frue som et svin: »Da hun skikede mig i Byen efter dette Brød, var hun saa skiden, som et Svin«. Og som fru, så tjeneren: »Jeg var nys et Svin; nu er jeg bleven til en Lakci. Om en Time blir jeg nok forvanded til et Svin igien. Min Klæde-Dragt er som et Vejr-Glas paa Madamens Sind«, siger han i aktens 8. scene. Brud nr. 2 i brudeverset befinder sig konstant i svine-tilstanden. I versene om hende smøres der tykt på med brug af ord som *en Soe, et snavset Smykke, skiden Lykke, Svine-Stie, Utoet og Skarnet*.

Et af de eksempler på sin sjælelære, som Henrich bruger i 1. akts 6. scene, er dette: »Naar nu Gaase-Siælen fører Regiment, saa har hun (: *Lucretia*) Gaase-Forstand«. Brud nr. 4 hos Stub var en gås, ikke bedre end dem »der gaae med bare Duun og Fjedre«, altså »dum som en gås«. Til brud nr. 6 – »en Blok foruden Maal og Mæle« – svarer fiskesjælen hos Lucretia: »naar Fiske-Siælen har Magten, sidder hun og maaber i Selskab«. Brud nr. 5, der fører ordkrig med sin mand, er nært beslægtet med den Lucretia, som i ondt lune udfolder al sin modsigelseslyst over for den provokerende selvsikre Apicius i hele den kostelige 8. scene i 2. akt.

Lucretia anser sig selv for at være bestandig (og sin pige, Pernille, for

at være »forbandet vægelsindet«! (Holberg, 3, ss. 109 og 128 f.)); men hendes tjenestefolk mener noget andet. Henrich tør kun tale til andre om sin frues vægelsind, men Pernille påtaler frimodigt hendes ustandselige mentale kolbøtter. Hele fire gange læser hun Lucretia teksten, fx således i 2. akts 12. scene: »Madamen falder jo fra en Extremitet til en anden«. Ved skuespillets slutning har alle dets personer lært Lucretias vægelsind at kende, som det fremgår af Petronius' sidste replik, der samtidig er komediens sidste: »Denne Kone bør være Generalinde for alle vægelsindede Qvinder« (Holberg, 3, s. 152). Også tilskuerne eller læserne – blandt hvilke Ambrosius Stub må regnes – er nu blevet grundigt belært om, hvor galt det kan gå, hvis man lader sig regere af sine lyster og lidenskaber.

Også andre af Holbergs komedier kan meget vel have inspireret Stub. *Den Vægelsindede* er ikke den eneste af hans komedier, der handler om det at gå til yderligheder og at falde fra en yderlighed til en anden. Komedien *Uden Hoved og Hale* (1722-23) har det samme tema. Her er det to brødre, Roland og Leander, der demonstrerer denne holbergske hovedtanke. Ved skuespillets begyndelse er Roland overtroisk, Leander vantro. Midt imellem dem står den tredje broder, den besindige Ovidius, hvis princip er altid »at gaae Middelveyen« (Holberg, 5, ss. 150, 152, 158 og 196). Under handlingens fremadskriden skifter de to yderliggående brødre standpunkt – de falder altså begge fra den ene ekstremitet til den anden. Før tæppefald indser de dog deres fejltagelser og forbedrer sig. Ovidius kan da som Holbergs talerør fremføre stykkets morale, hvis fire første vers lyder:

Her seer man, at den tryggest er,
Der Middelveyen tager;
Men i Extremitet, disvær!
Natur hver anden jager. (Holberg, 5, s. 196)

I komedien *Det lykkelige Skibbrud* (1724) optræder en af tidens lejlighedsdigtere, magister Rosiflengius, som Holberg giver en velfortjent hård medfart i stykkets slutning. I 5. akts 5. scene møder vi igen den vægelsindede, her i skikkelse af en ung pige (Holberg, 6, s. 121 f.). Hun træder frem for en dommer med den anklage, at Rosiflengius' modstykke, den satiriske digter Philemon, har »giort et Vers, kaldet femten (*sic!*) Sind hver Time«, som folk siger er møntet på hende. Nu ønsker hun poeten straffet for at have skrevet et så løgnagtigt digt om hende. Men med

sin stadig skiftende optræden over for dommeren – snart græder hun, snart ler hun, nu ønsker hun digteren straffet, nu vil hun lade sin påstand falde – afslører hun sig selv som nært beslægtet med den vægelsindede kvinde i Philemons digt.

I komedien *Barselstuen* (1722-23) kommer Engelche Hattemagers i 2. akts 9. scene på barselvisit hos en barselkone, som allerede har besøg af de to damer Øllegaard Sverdtfeigers og Dorthe Knapmagers. Da Engelche banker på døren, udbryder Øllegaard: »Er det den Pimpernille! hun sidder i Compagnier som en Støtte, der har hverken Maal eller Mæle« (Holberg, 4, s. 45 f.). Og Engelche gør ikke denne nedsættende karakteristik til skamme, da hun træder ind i stuen: hun nejer fire-fem gange, før hun sætter sig »men taler ikke et Ord, endelig staaer hun op igien, gjør en Compliment og gaaer«. Barselkonen takker sødt-ironisk Engelche for hendes behagelige selskab! Ambrosius Stubs sjette brud var »en Blok foruden Maal og Mæle«, folk tænkte vist om hende, at »hun var af Stok og Steen«, og i et senere halvvers hedder det om hende: »nu sad hun som en Stytte«. Også den fattigfine, af sin høje stand stolte frue er med blandt de mange livfuldt tegnede kvindelige gratulanter, der plager den stakkels barselkone (Holberg, 4, s. 53-55). Hun er af samme surdej som den tredje brud i bryllupsdigtet, der er stolt og strunk og kræver »Rang og Sted blandt dem i første Klasse«.

At Holberg var den store digter, må have stået klart for enhver, der interesserede sig for den dansk-norske litteratur, allerede før Stubs studietid i København. Men der fandtes andre forfattere i samtiden, der skrev på modersmålet, og hvis værker blev læst og værdsat i vide kredse – først og fremmest den fine satiriker Christian Falster.

At Ambrosius Stub har kendt Falsters anonymt udgivne satirer, kan der næppe være tvivl om. Da Stub i 1752 slog sig ned i Ribe, var noget af det første, han skrev, digtet *Vor stoere Falsters Liv*, trykt uden forfatternavn i *Kjøbenhavnske Danske Post-Tidender* (datidens Berlingske Tidende) den 11. december 1752 (Stub, 2, s. 9-11). Falster døde den 24. oktober samme år. Da Christen Thaarup i 1840 udgav Falsters satirer, satte han et vers fra Stubs digt som motto på titelbladet: »Hans gamle Laurbærkrands fik stedse nye Blade« (Stub skriver nu »grønne Blade«!).

I Ribe-rektorens satirer kunne Ambrosius Stub læse om letsindige frøkener og fruer og om Falsters syn på ægteskab og venskab. I den første satire, *Disse Tidens onde Optugtelse* (1720), findes dette eksempel på en dårlig brud:

Omsider giftes denne Brud,
Og Manden bliver Fader,
Ved det at Fruen føjter ud
Paa *Bal* og *Mascarader*,
Hun ham fortæller, hvem der var,
Hvor mange *Spille-Borde*,
Samt *Mand-* og *Fruentimmer-Par*,
Men ikke, hvad hun gjorde.²⁷

I den næste satire, *Daarers alamodiske Leve-Regler* (1721), giver Falster – med en ironi, som ikke lader sig overse – en ung dame en række gode råd om, hvordan hun skal bruge sin tid. Det skal ske med »*Railleri* (: spøg, skæmt, spot, ironi, drilleri), med *Dands* og *Bal/ Og andet saadant meere*«. Den moderne kvinde skal ikke sidde og sy som en skrædder eller spinde og væve, som fruer gjorde i gamle dage. At beskæftige sig med husligt arbejde passer sig ikke for hende. Nej, hun skal sove længe om morgenen, drikke formiddagste, bruge et par timer foran spejlet på at pudre, pynte og snøre sig og så tage i byen og more sig resten af dagen og aftenen (Falster, 1, s. 55-58).

I satiren *Dend U-tidige Rang-Syge* (1722) glemmer Falster ikke at omtale de følger, det får for en gift dame, når hendes mand opnår den inderligt attråede rang eller titel: »Min Kone skal og klædes om/I høye Fruer-Noder«. Lad være, at hun ikke til punkt og prikke forstår at føre sig frem som en dame af rang det første år – det kommer vel efterhånden:

Naar først dend Adelige Aand
Er kommet ind med Tiden,
Hun lærer nok at lade Haand
Og Forklæd kysse siden,
Og i Gebærder ligesom
At føre I6 Aner,
Ja vel endog at spille om
Min Hat med *Courtisaner*. (: kurmagere, tilbedere) (Falster, 1,
s. 88 f.)

Den standsbevidste tredje brud i Stubs bryllupsdigt har her en forgænger, som nok går længere, end manden bryder sig om.

Når Christian Falster i sit bidrag til Holbergs verskonkurrence i 1739 med emnet *Amicus certus in re incerta cernitur* (*I nøden skal man kende*

sine venner) skal skrive om venskab, nævner han ægteskabet som den første form for venskab (Falster, 1, s. 164 ff.). Noget ubetinget lyssyn på denne institution er der ikke tale om her. Venskab tillægges en højere værdi end ægteskab: »Thi vil mand Venskab tage/Fra Egteskab, et Legem staar/Da uden Siæl tilbage«. Efter Falsters mening bærer friere sig ofte ufornuftigt ad:

Til Egteskab mand lader tit
 Af en utidig Brynde,
 Af Haab til timelig Profit
 Og Ære sig tilskynde,
 Mand derfor seer i Egteskab
 Saa meget Ond regiere,
 Ukierlighed, ja ofte Drab
 Og andet saadant meere.

Det første, Falster her kritiserer tidens friere for, er, at mange af dem lader sig lede af det, som han kalder utidig brynde. Det samme mener Stub, der blot betegner den utidige brynde som den blinde lyst.

Fra Nyerup og Rahbeks tid til 1982, da Det danske Sprog- og Litteraturselskab udsendte en ny, stærkt tiltrængt, tekstkritisk udgave af Falsters satirer, regnede man den korte satire *Det daarlige Giftermaal* (1722) med til Christian Falsters satirer. Udgiveren af den nye samling af Falster-satirer, Aage Schiøttz-Christensen, medtog ikke *Det daarlige Giftermaal* og tre andre anonyme satirer i samlingen. Schiøttz-Christensen fandt disse digte »problematiske, ja knap nok det«. Han var overbevist om, at de ikke kunne være skrevet af den velskrivende Falster og udelod dem med den begrundelse, at der ikke forelå »noget som helst bevis, ræsonnement eller anden form for argumentation« for at medtage dem, end ikke i et tillæg.²⁸ Det sidste er sandt nok; men i tre af disse tilfælde har udgiveren ikke desto mindre taget fejl: værkerne *Det daarlige Giftermaal*, *Gierigheds Afmaling* (1722) og *Nyttig og absolut Nødvendig Betænkning om Frieri og Giftermaal* (1734 og flere senere udgaver) kan ikke være skrevet af nogen anden end Christian Falster. Kun digtet *Aarhus Tids-Fordriv over Nickels Avantage ved Holme-By dend 19. Sept. 1721* stammer ikke fra Falsters hånd. Det er skrevet af oberstløjtnant Johan Albrecht With. Jeg skal i en anden sammenhæng vise, at det forholder sig sådan. Her, hvor det drejer sig om mulige forbilleder for Ambrosius Stubbs brudevers fra 1733, spiller spørgsmålet om disse værkers autenti ikke nogen væsentlig rolle.

Det daarlige Giftermaal begynder med fremsættelsen af to påstande eller teser: (1) den, der »giftes vel«, kan man kalde lykkelig, (2) den, der bare gifter sig (»i Blinde«, uden at se sig for), bliver sorteper.²⁹ I de næste atten strofer i digtet, dets hovedstykke, argumenteres der for den sidste af disse påstande med skildringen af et dårligt ægteskab, hvor konen sætter mandens ære og velfærd over styr, som eksempel. Digtets tre sidste strofer indeholder dets konklusion eller morale, som er fremhævet med spærret skrift: det gælder om at se sig for, naar man vil gifte sig. Digtet har altså et indhold, en komposition og en morale, der svarer nøje til Stubs bryllupsdigt. Forskellen på de to værker er kun den, at mens digteren i *Det daarlige Giftermaal* har givet en ret udførlig beskrivelse af en enkelt dårlig brud, har Stub valgt at præsentere os for hele ni skitscagtige portrætter af den slags brude. Det ene digts konklusion er eksplicit – på Falsters manér – det andet implicit. Det ret udførlige portræt af den forlystelsessyge kone i det moraliserende digt er en videre udførelse af de kvindeportrætter, som Falster har tegnet i de to ovenfor omtalte satirer *Disse Tidens onde Optugtelse* og *Daarers alamodiske Leve-Regler*.

Hvis man sammenligner Stubs bryllupsdigt med Falsters skildring af ægteskabet, ses det, at begge disse digtere er optaget af det dårlige ægteskab, af dets årsager og følger. Det ufornuftige frieri anser de for at være et så almindeligt fænomen, at de med afskrækkende eksempler advarer mod at lade den rene lyst eller brynde drive værket. I Falsters satirer har Stub kunnet hente inspiration til sine kvindeportrætter, men om direkte lån er der ikke tale. Det moraliserende digt *Det daarlige Giftermaal* er som nævnt så nært beslægtet med brudeverset, at det meget vel kan have været en af Stubs mere væsentlige inspirationskilder. Andre må søges hos Holberg, der som litterært forbillede nok har betydet mere for Stub end Falster.

I dag kan det virke underligt, at Falster, Holberg og Stub, når de skriver om frieri og ægteskab, anskuer disse emner fra en rent mandlig synsvinkel. Men man må gøre sig klart, at det har været naturligt for dem at identificere sig med den mandlige part. Derfor er det frieren, de giver gode råd om den bedste vej til ægteskabet – eller om, at han bør skønne på sin frihed og lade være med at gifte sig! De velmente råd gives hos alle tre forfattere i form af afskrækkende eksempler på, hvor galt det kan gå, hvis man ikke ser sig for. I alle disse eksempler er det kvinderne, der må holde for. De er deres mænds huskors, de optræder under navne som Xantippe, Medusa og Madame la Coquette, de sætter deres ægtemænd horn i

panden, og de spiller bankerot med deres formue. Om mændenes opførsel tales der ikke ret meget. Stub giver dog i sit bryllupsdigt de unge kvindelige bryllupsgæster en slags undskyldning for sin ensidige beskrivelse af dårlige koner. Kun hos Holberg kan man finde mere moderne tanker om kønnenes ligeværd og ligestilling, nemlig i den sidste af hans satirer, *Zille Hans Dotters Gynaicologia eller Forsvars Skrift for Qvinde-Kiønnet*.

Hans Brix skriver i sin Stubmonografi »Indledende bemærkninger om Ambrosius Stubs væsen og livsvaner«, at de litterater, der har »eftergaaet hans forhold og hans digte« ikke har »faact rede paa ham«. Om Th. A. Müllers bidrag hertil bemærker Brix, at denne forsker giver Stub »lovord udover rimelighed«. ³⁰ Det kan man i hvert fald ikke beskyldte Brix for at give ham. Det er et temmelig mørkt billede, han maler af Stub som menneske i sin monografi. Man er ikke langt fra at mene, at behandlingen af Stub i litteraturen om ham og hans digtning bekræfter Holbergs tese om menneskers tilbøjelighed til at falde fra en ekstremitet til en anden. Det er ikke kun Stubs liv og personlighed, forf. har noget at udsætte på, det er også hans digtning. Til tider optræder Brix som en knarvorn skolemester over for Stub: med ordene »Det hele er ravegalt«, affærdiger han det lange sørgedigt over Løvenørn. ³¹ »Synd for Ambrosius at få sit navn hæftet ved saadant juks«, lyder hans dom over Stubs lille, fine digt om Leonora Christina. ³²

Også bryllupsdigtet fra 1733 gav Hans Brix anledning til kritiske kommentarer; men min konklusion på diskussionen af forf.s analyse af digtet må blive, at de ikke er berettigede. Brix har ikke læst og forstået digtet godt nok. Den efterfølgende sammenligning af brudeverset med Stubs digte viser, at ingen anden end Stub kan have skrevet dette digt.

Konklusionen på undersøgelsen af forholdet mellem Ambrosius Stubs digt og Holbergs skæmtedigte bliver, at Stubs inspirationskilde næppe – som antaget af Th. A. Müller – kan have været den fjerde satire, men snarere den anden, *Apologie for Sangeren Tigellio*. Den komparative analyse af bryllupsdigtet og en række af Holbergs komedier viser, at der næppe kan være tvivl om, at Stub har hentet inspiration til dette lejlighedsarbejde i *Den Vægelsindede* – og muligvis også i andre komedier. En inspiration fra Falsters satiriske digte kan man ikke udelukke.

Når Th. A. Müller i en af sine afhandlinger skriver, at slutningen af Stubs klientdigt til Løvenørn »til Forbillede har Gratulationsdigtet til Hans Mikkelsen foran i Skiemtedigtene« ³³, så er det klientdigt, forf. her hentyder til, ikke det i det foregående ofte nævnte sørgedigt fra 1740,

men et anonymt digt, som K.L. Rahbek har aftrykt i *Hesperus* III, 1820. Dette digt havde ligesom sørgedigtet været i den løvenørnske families besiddelse. Ligesom Rahbek tillægger Müller Ambrosius Stub det anonyme digt, som han daterer til tiden omkring 1735.³⁴

Også Hans Brix har beskæftiget sig med det anonyme klientdigt. I hans Stubmonografi finder man et langt kapitel med titlen »Bønskrifterne til Poul Løvenørn« om dette digt og om et lidt yngre digt til Løvenørn (trykt af R. Nyerup i *Hesperus* V, 1821), som ikke er anonymt, men underskrevet Christian Møller Friis.³⁵ Brix opfylder al sin fantasi (og det vil ikke sige så lidt!) for at overbevise sig selv og sin læser om, at såvel det anonyme som det underskrevne digt er skrevet af Stub.

Begge Stubforskere er faret vild, ja, Brix er gået helt i skoven. I indledningen til sin udgave af Ambrosius Stubs digte viser Erik Kroman, at Stub intet har haft med denne digteriske opvartning af patronen Løvenørn at gøre (Stub, I, s. 60-62). Begge klientdigtene er skrevet af Christian Møller Friis, der på daværende tidspunkt var teologisk kandidat, men kun havde fået en beskeden stilling som kopist i Kommercekollegiet og derfor søgte Poul Løvenørns støtte til at opnå en bedre ansættelse. Støtten fik han – det er den, han takker for på vers – og det blev begyndelsen til en strålende karriere i statens tjeneste. I 1749 blev han adlet under navnet de Tuxen.

Når jeg her omtaler de to forskeres fejltagelse, skyldes det, at det efter Kromans påvisning af den må stå klart, at Müller ikke med nogen ret kan tale om påvirkning fra Holbergs skæmtedigte i *et par* af Stubs tidligere digte. Kun i ét af hans ungdomsdigte, brudeverset fra 1733, kan der spores en påvirkning fra Holberg.

Af sammenligningen af bryllupsdigtet med en række af Holbergs værker fremgår det, at de to digtere, den store og den lille, gerne vil moralisere – opdrage og undervise mennesker, så de kan tage ved lære af andres og egne fejl. Og de propagerer for de samme moralske tanker: begge digtere taler varmt for, at man bør holde sig til middelvejen, og de advarer mod ekstremiteterne. Hermed forfægter de såvel klassisk græsk-latinsk moralitet som gammel dansk, folkelig livsvisdom. Holberg var en stor ynder og bruger af gamle danske ordsprog.³⁶

Ambrosius Stubs brudevers er et godt eksempel på den betydning, som den unge Holbergs digtning fik allerede i hans samtid. Har Stub fundet inspirerende stof, ideer og motiver hos Holberg, så har han givet det, han her har hentet, sit eget personlige præg ved overførelsen fra de længere skæmtedigte og komedier til lejlighedsdigtets korte form. Hvad der

især må have tiltalt en munter moralist som Stub ved Holbergs digtning, er nok dens erklærede og efterlevede dobbelte formål: *at more og moralisere*. Synd, at Holberg ikke fik lejlighed til at se dette eksempel på, at der kunne skrives bedre bryllupsdigte end dem, der kom fra »Poeten udi Aabenraa«.

Noter

1. *Ambrosius Stubs Digte* ved Erik Kroman, bd. 1, 1972, s. 81-83. Herefter i henvisninger: Stub, bind, sidetal.
2. Th. A. Müller: *Om Ambrosius Stubs Liv og Personlighed, Festskrift til Kristian Erslev*, 1927, s. 409-48. Om Stubs forhold til Holberg: s. 417.
3. Hans Brix: *Ambrosius Stub*, 1960, s. 81-83.
4. Jeg har i ovenstående aftryk af bryllupsdigtet rettet et par små afvigelser fra Christian Stubs tekst i Kromans: vers 1: *Johan* er rettet til *Johann*, vers 16: *En* er rettet til *en*, vers 50: *Sjæl* er rettet til *Siæl*.
5. *Ordbog over det danske Sprog*, bd. 18, 1939, artiklen *seksten*.
6. *Holberg-Ordbog*, red. af Aage Hansen m.fl., bd. 4, 1986, artiklen *Speil*, 1, jf. artiklen *speile*, 2.
7. *Danmarks gamle Ordsprog*, bd. VII:1, Peder Syv, *Danske Ordsproge*, bd. 1, 1682 ved Iver Kjær og John Kousgård Sørensen, 1983, s. 295 f.
8. *Ordbog over det danske Sprog*, bd. 14, 1933, artiklen *Middelvej*.
9. Stub, 1, s. 186. Jeg har i andet vers rettet ordet *Giv* til *Gid* og ordet *Misundersers* til *Misundelsens*.
10. Digt nr. VIII, s. 66 f. i Christian Stubs tillæg til: *Anhang til Ambrosii Stubs Poetiske Tanker*, Odense 1782.
11. Se note 2 ovenfor.
12. Her og i det følgende benyttes F.J. Billeskov Jansens kommenterede udgave af Holbergs værker: *Ludvig Holberg, Værker i tolv Bind*, 1969-71. Den fjerde satire findes her i bd. 2, s. 372-86. Herefter i parentes: Holberg, bind, sidetal.
13. *Juvenal and Persius* ved G.G. Ramsay, The Loeb Classical Library, London 1961, s. 87. Herefter i parentes: Juvenal, sidetal. Holberg, 2, s. 376.
14. *Holberg, Peder Paars og Skæmedigtene* ved Georg Christensen, Festudgaven af Komedierne og de populære Skrifter, 1925, s. XXXIV.
15. F.J. Billeskov Jansen: *Danmarks Digtetekunst*, bd. 2, 1969, s. 65.
16. Om Carsten Worms oversættelse af Boileaus satirer skriver Paul V. Rubow: »Oversættelsen blev af en Anmelder i de wiclandske lærde Tidender rost for sin Forfatters »galante Pen« og »Deksteritet« (: *snildhed, behændighed*), den mentes at »fyldestgøre de fleste af Nationens Begærlighed«. Dens Fortjeneste ligger dels i dens Nøjagtighed, den følger Originalen Vers for Vers, dels i dens Bestræbelse for at udtrykke sig i et rent og gennemsigtigt Dansk«, *Dansk Biografisk Leksikon*, bd. 26, 1944, s. 267.
17. *Horace, Satires, Epistles and Ars Poetica* ved H. Rushton Fairclough, The

- Loeb Classical Library, London 1978, s. 21. Herefter i parentes: Horats, side-
tal.
18. *Holberg, Peder Paars og Skæmteedigtene*, s. XXXVII f.
 19. *Quintus Horatius Flaccus Breve*, Første Bog, oversatte paa danske Vers af Alfred Glahn, 1919, ss. 78 og 87.
 20. Sammesteds s. 28.
 21. Sammesteds s. 130 f.
 22. Sammesteds s. 10 f.
 23. Her citeres fra Alf Ahlberg: *Den græske Filosofi fra Platon og Aristoteles til Nyplatonismen*, *Filosofiens Historie*, bd. 2 i dansk oversættelse, 1963, s. 14.
 24. *Månedsskriftet Tilskueren*, Første Halvbind, 1934, s. 91.
 25. *Dansk Biografisk Leksikon*, bd. 23, 1942, s. 69.
 26. *Illustreret dansk Litteraturhistorie* ved Carl S. Petersen og Vilh. Andersen, bd. 2, 1934, s. 38 f. og Francis Bull: *Om Holbergs femten første komedier, Holberg Aarbog 1920*, s. 41.
 27. *Christian Falster: Satirer 1720-42* ved Aage Schjøttz-Christensen, DSL 1982, bd. 1, s. 25. Herefter i parentes: Falster, bind, sidetal.
 28. Aage Schjøttz-Christensen: *Er de satirer, der tillægges Falster, alle autentiske? Danske Studier 1980*, ss. 130 og 132, jf. *Christian Falster: Satirer 1720-42* ved samme, bd. 2, s. 25-27.
 29. *Christian Falsters Satirer* ved Christen Thaarup, 1840, s. 115-18.
 30. Hans Brix: *Ambrosius Stub*, 1960, s. 9.
 31. Sammesteds s. 38.
 32. Sammesteds s. 94.
 33. Th. A. Müller: *Om Ambrosius Stubs Liv og Personlighed, Festskrift til Kristian Erslev*, 1927, s. 417.
 34. Sammesteds s. 416, note 8.
 35. Hans Brix: *Ambrosius Stub*, 1960, s. 31-38.
 36. Karl Mortensen: *Holberg og Peder Syv. Et Bidrag til Belysning af Holbergs Forhold til ældre dansk Litteratur, Holberg Aarbog 1924*, s. 98-136.